

Received: 18 March 2024 | Revised: 24 April 2024 | Accepted: 5 May 2024

ANTAKYA'YA YÖNELİK YER DUYGUSU: ŞUBAT 2023 DEPREMLERİ SONRASI GİTMEK Mİ ZOR, KALMAK MI?

Sense of Place Towards Antakya: Is It Difficult to Leave or to Stay After the February 2023 Earthquakes?

Funda VARNACI UZUN

Aksaray Üniversitesi, Eğitim Fakültesi,
Aksaray-Türkiye
fundavarnaci@hotmail.com

Abstract

Antakya is the city most affected by the earthquakes that occurred on February 6, 2023 in terms of loss of life, destruction and displacement.

Sense of place, defined as the beliefs, meanings, attitudes and behaviours that people form towards a place, has three subcomponents: place identity, place attachment and place dependence. The reactions towards a place and displacement behaviours of people after an earthquake can be explained by sense of place.

The aim of this study is to examine the effect of sense of place on the displacement status and settlement preferences of three groups of people: those who never left Antakya after the earthquakes, those who settled temporarily in a different place from Antakya, but returned in a short time and those who permanently settled in a different place. In the study, the case study design, one of the qualitative research methods, was used. A total of 35 people were interviewed using a semi-structured interview form. In the analysis of the collected data, descriptive and content analyses were conducted using the MAXQDA Analytics Pro 2024. For the presentation of the findings, maps were created according to the hierarchical code-sub-code model. A code matrix evaluation was performed on the basis of the displacement status of the interviewees. According to the interview results, the participants have a high sense of place. In all the interviewer groups, the place attachment sub-component is the most emphasized sub-component, followed by the place identity and place dependence sub-components. Having a high sense of place is one of the main reasons why those who left Antakya after the earthquake returned quickly. Those who have settled elsewhere for a long time also have a hope and desire to return to Antakya because of their sense of place.

Keywords: Sense of place, Place attachment, Place identity, Place dependence, Earthquake, Antakya.

Öz

Antakya, 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş merkezli olarak meydana gelen depremlerden can kaybı, yıkım ve yer değiştirme hareketi anlamında en fazla etkilenen kentlerin başında gelmektedir.

İnsanların bir yere yönelik oluşturduğu inanç, anlam, tutum ve davranışlar olarak tanımlanan yer duygusu; yer kimliği, yer bağlılığı ve yer bağımlılığı olarak üç alt bileşene sahiptir. Deprem sonrasında insanların bir yere yönelik vereceği tepkiler ve yer değiştirme davranışları yer duygusu ile açıklanabilmektedir.

Bu çalışmada amaç depremler sonrasında Antakya'dan hiç ayrılmayan, Antakya'dan geçici olarak farklı bir yere yerleşen ancak kısa sürede geri dönen ve kalıcı olarak farklı bir yere yerleşenlerin yer değiştirme durumları ve yerleşim yeri tercihlerinde yer duygusunun etkisinin incelenmesidir. Çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. 35 kişi ile yarı yapılandırılmış görüşme formu ile görüşme yapılmıştır. Verilerin analizinde, MAXQDA Analytics Pro 2024 kullanılarak betimsel ve içerik analizi uygulanmıştır. Elde edilen bulguların sunulmasında hiyerarşik kod-alt kod modeline göre haritalar oluşturulmuştur. Görüşmecilerin yer değiştirme durumuna göre kod matrisi değerlendirmesi yapılmıştır. Görüşme sonuçlarına göre görüşmeye katılanların yer duyguları yüksektir. Tüm görüşmeci gruplarında yer bağlılığı alt bileşeni en fazla vurgulanan bileşen durumundadır. Bunu yer kimliği ve yer bağımlılığı bileşenleri takip etmektedir. Yer duygusunun yüksek olması deprem sonrası Antakya'dan ayrılanların kısa sürede geri dönüş sebeplerinin başında gelmektedir. Uzun süreli başka yere yerleşenlerin de, yer duygusuna bağlı olarak Antakya'ya geri dönüş umudu ve isteği bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Yer duygusu, Yer bağlılığı, Yer kimliği, Yer bağımlılığı, Deprem, Antakya.

1. GİRİŞ

Yer ve mekân birlikte coğrafyanın doğasını tanımlamaktadır. Mekânsal analiz coğrafya araştırmalarının başlıca konusunu oluşturmaktadır. Beşeri coğrafyada ise deneyime bağlı olarak insanların mekânsal ve yere yönelik duygu ve fikirlerinin incelenmesi ön plana çıkmaktadır (Tuan, 1979). Mekân, tüm bireyler tarafından benzer şekilde görülen alanlar olarak belirtilirken, her insan için özel olan, ilişki kurulan ve bağlanılan alanlar “yer” olarak ifade edilmektedir (Cresswell, 2004). Mekân, deneyimle anlam kazanmaktadır. Mekâna anlam yüklendiğinde “yer” kavramı oluşmaktadır (Tuan, 1975). Mekan olarak adlandırılan alan, deneyim, tanıma ve alışkanlık sonucu “yer” haline gelmektedir (Tuan, 1977). Mekân, soyut ve evrensel, yer özeldir ve orada yaşanan deneyimler sayesinde anlamla doludur. Yer, hem fiziksel peyzaj hem de ortamdaki sosyal aktörlerle yaşanan deneyimlere ve anlamlara dayanan çok boyutlu bir kavramdır (Stedman, 2003). Yer, sosyal ve fiziksel özelliklerin etkileşim halinde olduğu psikolojik ve sosyolojik bir kavramdır (Güler & Kutay Karaçor, 2018).

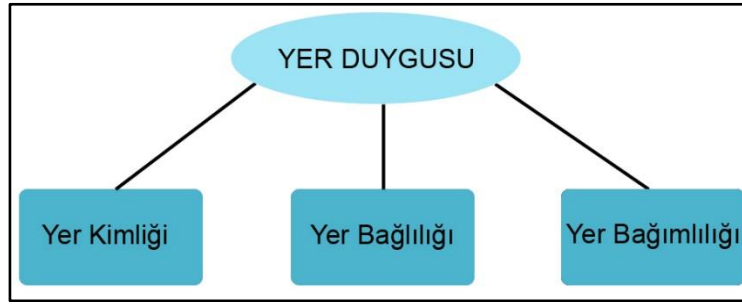
1.1. Yer Duygusu

İnsan-yer ilişkilerini tanımlayan kavramların varlığına rağmen, “yer duygusu”, insanların belirli bir yerle ilişkilendirdiği inançları, anlamları, yorumları, tutumları ve davranışları tanımlamak için kullanılan en genel kavram olarak kabul edilmektedir (Qian et al., 2021). İnsanların yer ile olan ilişkilerinden hareketle ortaya atılan yer duygusu; duyguları, izlenimleri, inançları, anıları ve deneyimleri bir yer ile birleştiren duygusal bir kavramdır (Silver & Grek-Martin, 2015). Beşeri coğrafyada yer duygusu kavramı, insanların belirli bir yerle ilişkilendirdiği tutumları, inançları, anlamları ve yorumları tanımlamak için kullanılmaktadır (Chamlee-Wright & Storr, 2009). Beşeri coğrafyacılar yer duygusunu, bir kişinin yıllar boyu yaşadığı ve bir topluluğa dahil olduğu yerde biriktirdiği kişisel bağlantılar olarak algılamaktadır (Devkota, 2016). Yer duygusu, coğrafi bir mekanın sosyal değerini ifade ettiği gibi; bireyin belirli bir coğrafi yer için anlamını ve bağlılığını, o yerin kolaylıkları, doğal ve kültürel özellikleri ve çevresel kalitesi gibi nitelikleriyle birleştiren sosyal bir teoridir (K. Mulvaney et al., 2020). İnsanların çevreleri ile ilgili geliştirdikleri öznel algıları ve yere yönelik hisleri ile tanımlanan yer duygusu; çevre ile yaşanan deneyimlerin hem tanımlayıcı hem de duygusal yönlerine sahiptir (Demir, 2022).

Yer duygusu, bir yerdeki aile, arkadaşlar arasındaki ilişkiler, aile etkinlikleri, gelenekleri, kültürün toplumla ilişkisi gibi kişisel/sosyal değerleri ile doğal benzersizliği, iklimi, jeolojik özellikleri, yaban hayatı, bitki örtüsü gibi doğal çevre değerleri arasındaki etkileşimin birleşimidir (Shamai & Ilatov, 2005).

“Yer duygusu” terimini ilk olarak kullanan Tuan (1977)’ye göre mekanların tüm duyular yoluyla deneyimlenmesi algı, biliş ve duyguları içermektedir (Baylan et al., 2018). Bu nedenle insanlar sadece görme değil işitme, tatma ve dokunma duyularıyla da yer ile ilişki içindedir. Bu duyular da görmenin aksine çevreyle yakın temas ve uzun süreli ilişki gerektirmektedir (Tuan, 1977). Bu nedenle yer duygusu, insanların anlamlar, bağlılık, memnuniyet, bilgi, davranışlar ve eylemlerini kapsayan bir duygudur (Stedman, 2003). Yerlerle duygusal bağlar, doğal, kültürel çevre, aile, sosyal aktiviteler, tarih ve gelenekler gibi özelliklerle gelişmektedir (Kaltenborn, 1997). Siyasi çerçeve, ekonomik etkinlikler ve sosyal ilişkiler yer duygusunu şekillendirmektedir (Oktay, 2011). Yer duygusunun varlığı ve yoğunluğu aynı zamanda etnik ve dini köken gibi sosyal ve kültürel değişkenlerle de ilişkilidir (Shamai & Ilatov, 2005). Bir yerin fiziki özelliklerinin yer duygusu üzerinde etkisinin daha az olduğu düşünülse de, boyut, ölçek, bileşenler, çeşitlilik, doku, dekorasyon, renk, koku, gürültü, sıcaklık ile birlikte kimlik, tarih, eğlence, güvenlik gibi özellikleri de, etkilidir (Demir, 2022). Yerel olarak farklı özelliklerin varlığı ve korunması yer duygusunun güçlü olmasındaki etkenlerden biridir (Göközkut, 2023). Kültürel miras anıtları ve binalarının varlığı, kültürün çeşitli yönlerini ortaya koyan tarihi ve sembolik unsurlar ile bunların insanların yaşamındaki önemi ve sosyal hayata entegrasyonu, yer duygusunun yaygın ve etkili olmasını sağlamaktadır (Devkota, 2016). Ev sahibi olma, mahallede ikamet süresi, mahalle uyumuna ilişkin algılar ve topluluk faaliyetlerinin sıklığı, yer duygusu ile pozitif yönde ilişkilidir (Chamlee-Wright & Storr, 2009).

İnsanlara güven, konfor ve mutluluk hissi veren yer duygusu insanların çevreleriyle bilişsel, duygusal ve yapıcı ilişkilerini anlamak için bir temel oluşturabilmektedir (Ayberk, 2018). Yer duygusu; yer kimliği, yer bağlılığı ve yer bağımlılığı şeklinde üç bileşenle açıklanmaktadır (Şekil 1), (Jorgensen & Stedman, 2001).

Şekil 1- Yer duygusuna ait bileşenler

Figure 1- Components of sense of place (Jorgensen & Stedman (2001)

Yer kimliği, insanların fiziksel çevreyle ilgili bilişsel kimliğini ifade eder (Qian et al., 2021). Bu kavram, bireylerin kişisel kimlikleri oluşturan fikirler, inançlar, tercihler, duygular, değerler, davranışlar ve beceriler gibi kişisel özelliklerinin fiziksel çevreyle ve sosyo-kültürel süreçlerle etkileşim sonucu gelişmesi olarak tanımlanmaktadır (Jorgensen & Stedman, 2001; Nanzer, 2004; Proshansky, 1978). Yere ait özelliklerin bireyin kimliği üzerindeki etkileri ve katkıları yer kimliğini oluşturmaktadır (Proshansky, 1978). Yer kimliği, insanın mekânla olan deneyiminde, aidiyet ve kişiselleştirme ile birlikte yere ilişkin özelliklerin benliğin bir parçası haline gelmesi olarak tanımlanmaktadır (Göregenli vd., 2014).

Yer kimliği genellikle tekrarlanan ziyaretlerden sonra veya bir çevrede uzun süreli ikamet sonrasında gelişmektedir. Bireyler için bir yere özgü güçlü ve kalıcı anılar ev, okul, mahalle gibi mekânlar ve aile, arkadaş, akraba gibi kişilerle iletişim sonucunda oluşmaktadır. Geçmişteki önemli olayların olduğu yerler ve kişiler bireylerin yaşamında önem kazanmakta ve yaşam boyunca devam eden yer ve kişiler etkileşimi öz kimlik duygusunu oluşturmaktadır (Nanzer, 2004). Bireylerin yer kimliğini ifade eden söylemleri; *bu yere dair her şey beni yansıtıyor, bu benim kim olduğum hakkında çok şey söylüyor, bu yerde gerçekten kendim olabileceğimi hissediyorum* şeklinde olabilmektedir (Baylan et al., 2018; Jorgensen & Stedman, 2006).

Yer bağlılığı, genel olarak insanların yerlere duygusal olarak bağlanması olarak tanımlanmaktadır (Qian et al., 2021). Yer bağlılığı, insanlar ile bir yer arasında gelişen olumlu duygulardır (Stedman, 2003a). Jorgensen & Stedman (2006), yer duygusunun zihinsel veya bilişsel temelli olmaktan çok duygusal temelli olduğunu savunmaktadır. Yer bağlılığı, bireyin mekânsal bir ortama olan duygusal ilişkisi olarak tanımlanmakta ve insanların bir yere yönelik duygu, inanç, davranış ve eylemlerinin karşılıklı etkileşimini kapsamaktadır (Demir, 2022). İnsanlar ve yerler arasında oluşan duygusal bağ olan yer bağlılığı bireysel ve kültürel yapılar ile kişinin bağlanabileceği yerin sosyal ve fiziksel özelliklerinin çeşitliliğine göre farklılıklar gösterebilmektedir (Scannell et al., 2016). Günlük yaşam aktiviteleri, bireylerin duygusal bağlanmanın gerçekleştiği yerdeki unsurlarla ilişkiler geliştirmesine olanak sağlayan koşulları yaratır (Nanzer, 2004). Yaşanılan yerlere yönelik bağlılık yaşam süresince gelişmekte ve güven duygusu oluşmaktadır (Güler & Kutay Karaçor, 2018). Bir yerin “insanların ilgisinin, endişelerinin, etkisinin, dikkatinin, mutluluğunun” alanı haline gelmesi yere bağlanmanın göstergelerindedir (Devkota, 2016). Yer duygusunun yüksek hissedildiği yerler daha fazla deneyim yaşanılan yerlerdir (Demir, 2022). Yer bağlılığı bir yerin doğum yeri olması, ikamet süresinin uzun olması ve ev sahibi olunmasına bağlı olarak artmaktadır (Arslan & Ünlü, 2010; Song & Soopramanien, 2019). Ayrıca, yer bağlılığı fiziksel ortamdan çok o yerdeki insanlarla yaşanılan ilişkilere de dayanmaktadır (Demir, 2022). Yapılan çalışmalarda bireylerin yer bağlılığına yönelik olarak şu ifadelere daha yüksek katılım sağlamaktadır: *Bu yerde kendimi güvende hissediyorum, bu yerde kendimi rahat hissediyorum, bu yerden uzun süre uzak kaldığımda bu yeri gerçekten özliyorum, bu yerdeyken kendimi çok mutlu hissediyorum* (Baylan et al., 2018; Jorgensen & Stedman, 2006).

Yer bağımlılığı, insanların alternatif yerlere kıyasla belirli bir yerdeki ihtiyaçlarını karşılayıp karşılayamayacağına ilişkin algılarına vurgu yapmaktadır (Qian et al., 2021). Yer bağımlılığı “sakinlerin kendilerini belirli bir yerle güçlü bir şekilde ilişkili ve bağımlı olarak algılama derecesini ifade etmektedir. Bireyin ihtiyaçlarını veya hedeflerini bir yerde gerçekleştirme düzeyi olarak da tanımlanmaktadır (Nanzer,

2004). Bazı yerler belirli aktiviteler için daha uygundur. Yer bağımlılığı, bireylerin tercih ettikleri faaliyetler için belirli bir yerin uygunluğuna inanma derecesidir (Chamlee-Wright & Storr, 2009). Yerin fiziksel ve işlevsel özellikleri, etkinlikler ve sosyal etkileşim için bir alan olarak yere olan bağımlılığın düzeyini etkilemektedir (Demir, 2022). Bir yer, kişinin ihtiyaçlarını karşılıyor ve hedeflerine ulaşmasını sağlıyorsa o yere yönelik yer bağımlılığı daha yüksek olmaktadır (Chen, 2020). Bir yerde kalma süresi uzadıkça da yere olan bağımlılık artmaktadır. Ancak, bireylerin ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanamadığı yerlere yönelik bağımlılık duygusu zayıflayabilmektedir (Demir, 2022). Yer bağımlılığına yönelik olarak, bireyler yapılan çalışmalarda, *yaşanabilecek en iyi yer, keyif alınan şeylerin yapılabileceği tek yer, bu yerden daha iyi yaşanacak yer yoktur* gibi ifadeler kullanmaktadır (Baylan et al., 2018; Jorgensen & Stedman, 2006).

1.2. Afetler ile Yer Duygusu İlişkisi

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD)'ın tanımına göre afet; toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaylardır (AFAD, 2024). Afetler, genellikle doğal ve kültürel çevreyi önemli ölçüde değiştirmekte ve sosyal bağları azaltmaktadır. Bu durum, bir topluluğun hem işlevsel hem de bilişsel bileşenlerini etkilemektedir (Greer et al., 2020). Doğal ve kültürel coğrafi görünümde meydana gelen değişim, halkın yere yönelik duygularını ilk anda olumsuzla dönüştürebilmektedir (Bowring, 2013). Afetler, bir yerdeki günlük aktivitelerle ilgili fiziksel kaynakları yok eder, yeri temel barınma ve üretim işlevlerinden mahrum bırakır ve bireylerin yere bağlı konforunu bozar (Qian et al., 2021). Afet meydana geldikten sonra fiziksel hasar, devam eden risk, güvenlik eksikliği, psikolojik etkiler ve hayatta kalma ihtiyacı sebebiyle insanlar geçici ya da kalıcı olarak yer değiştirme davranışı göstermektedir (Varol & Gültekin, 2016). Yer değiştirmeye karar vermede ekonomik durumun iyi olması, birlikte yer değiştirebilecek yakınlarının olması, konutlarının fazla zarar görmüş olması, hamile olma veya küçük çocuğa sahip olma, genç olma, eğitim seviyesinin yüksek olması gibi etkenler önemli olmaktadır (Orhan & Keskinok, 2019). Ancak yer değiştirmeme ya da kısa süre sonra afet bölgesine geri dönüşlerde insanların sosyo-ekonomik özellikleri yanında yer duygusu da, kritik bir açıklayıcı faktördür (Qing et al., 2022).

Yer duygusu, afet çalışmalarında kritik ancak yeterince çalışılmamış bir kavramdır. Yer duygusunun bileşenlerinden olan yer bağımlılığı afetle ilgili literatürde daha fazla yer almaktadır (Silver & Grek-Martin, 2015). Yer bağımlılığı, afetler ile şekillenmekte, karar alma süreçlerini, afete hazırlık süreçlerini, afet deneyimini ve afet sonrasındaki aşamada bireylerin yerleşme yerine ilişkin kararlarını etkilemektedir (Greer et al., 2020). Afetler sonrasında bir yere özgü gündelik ve olağan kabul edilen durumlar bile orada yaşayanlar için önem kazanmaktadır (Bowring, 2013). Yere bağlılık, insanların güvenli ancak değer verilmeyen bir yere göç etmek yerine, değer verilen yerde risklerle başa çıkmaya daha istekli olmalarını sağlamaktadır (Jansen et al., 2017). Deprem tehlikesi altındaki bölgelerde yaşayanlar yer bağımlılığı sebebiyle bu bölgelerde yaşamaya devam etmeyi tercih etmektedir. Deprem tehlikesi altındaki bölgelerde yaşayan pek çok bölge sakini, afetler veya ikincil felaketler karşısında bile, bölgeyi boşaltmak veya başka bir yere taşınmak konusunda isteksizdir (Chen, 2020; Jansen et al., 2017; Qing et al., 2022; Scannell et al., 2016; Silver & Grek-Martin, 2015). Afet sonrası yer değiştirmeyenler çevresel değişimle fiziksel ve sosyal olarak dönüştürülmüş bir toplulukta kalmanın çok farklı zorluklarıyla karşı karşıya kalmalarına rağmen yer bağımlılığı duyguları insanların yardım çalışmalarına katılmak gibi afet alanında aktif görev almalarını da sağlamaktadır (Qian et al., 2021; Silver & Grek-Martin, 2015).

Afet sonrası ilk anda yaşanması mümkün olmayan yerden farklı bir yere giden bireylerde afetin etkilerine dair duygular geride kalmakta ve şehirlerine karşı özlem ile birlikte, olumlu duyguları ön plana çıkmaktadır (Bowring, 2013). Yer duygusu güçlü bireyler afetten hemen sonra ortamdaki ayrılışa da, kısa sürede afetten etkilenen bölgelere geri dönmeye karar vermektedir (Güler & Kutay Karaçor, 2018; Qian et al., 2021). Pek çok toplulukta yere bağlılık önemlidir ve afet sonrası yere geri dönüp eski ortamı yeniden inşa etme çabaları vardır. İnsanlar, yıkılan bir evin parçalarına tutunma ve her türlü zorluğa karşın o yerde yaşama isteği duyabilmektedir. Afet sonrası insanlar, yer değiştirme, yer değiştirdiyse geri dönme ya da yeniden inşa etme arasında bir karar verme aşamasında; yer duyguları yüksek olanlar geri dönme ve yeniden inşa etme girişiminde bulunmaktadır

(Chamlee-Wright & Storr, 2009). Bu durum da, afet yerinin yeniden yapılanması için önemli bir güçtür (Orhan & Keskinok, 2019).

Yer duygusu, geri dönenler için önemli bir motivasyon kaynağıdır ancak dönülen yerdeki yaşam imkanlarının iyileştirilmiş olması da gereklidir (Chamlee-Wright & Storr, 2009). Büyük ölçekli felaketlerden sonra iyileştirmenin sağlanamaması yere bağlılığın azalmasına sebep olabilmektedir (Baylan et al., 2018; Zheng et al., 2019). Ayrıca, büyük felaketlerden kaynaklanan kesintilerden sonra, yere bağlılık kaybı uzun vadeli bir etkiye sahip olabilir ve bölge sakinleri için hayati öneme sahip olan toparlanma ve yeniden kurma sürecini gerektirebilir (Zheng et al., 2019). Bu süreçte, o yerin kimliğini oluşturan ve yer duygusunu güçlendiren tarihi, kültürel, dini ve sanatsal yapılarının yeniden yapılanmaları, her zaman bir yerin özgünlüğünü ve anlamını yeniden yaratamaz. Deprem sonrası yapıların hızlıca yapılan taklitleri bu yapılara farklı bir imaj kazandırarak yerel topluluklarla ilişkileri değiştirebilmekte ve yer duygusunun yeniden oluşumunu güçlendirmektedir (Clemente & Salvati, 2017). Bu nedenle afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde halkın yer duygusunu oluşturan unsurlar iyi analiz edilmiş olmalıdır.

Literatürde, yer ile doğal afetlerin ilişkisi üzerinde yapılmış çeşitli çalışmalar bulunmaktadır. Yapılan çalışmalarda, yere bağlılık ve risk algısının deprem riski yüksek bir bölgede yaşama isteği üzerindeki etkileri (Güler & Kutay Karaçor, 2018; Zheng et al., 2019; Chen, 2020;), yere bağlılık ile afet sonrası yer değiştirme niyeti ve yer değiştirmenin etkileri arasındaki olası ilişkileri (Ariccio et al., 2020; Dandy et al., 2019; Qing et al., 2022), deprem bölgelerindeki yer bağlılığı ile risk algısı ve başa çıkma arasındaki ilişkiler (Bernardo, 2013; Bonaiuto et al., 2016; Jansen, 2020; Scannell et al., 2016), afet sonrası yer bağlılığının durumu (Bowring, 2013; Carroll et al., 2009; Greer vd., 2019; Haney, 2018; Qian et al., 2021; Silver & Grek-Martin, 2015) incelenmiştir. Ayrıca çalışmalarda, afet sonrası halkın yer değiştirme niyeti (Jansen et al., 2017), yer seçim davranışları (Orhan & Keskinok, 2019), yeni yerleşilen yere karşı tutumları (Erkan vd., 2007), deprem bölgesindeki nüfus değişimi (Alaeddinoğlu et al., 2011), toplumun yer duygusuna dayalı olarak toplumsal dayanıklılık algıları (Devkota, 2016) gibi konular da ele alınmıştır. Afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde yer bağlılığının ve yer değiştirmenin psiko-sosyal etkileri (Arslan & Ünlü, 2010; Clemente & Salvati, 2017; Motawef & Asadi, 2011), afet sonrası konut ortamlarından duyulan memnuniyet ile yer duygusu arasındaki ilişki (Baylan et al., 2018), afet sonrası yer duygusunun gücünün etkileri (Chamlee-Wright & Storr, 2009), deprem sonrası yer değiştirip daha sonra geri dönmeyen sebepleri (Çetinkaya, 2004), depremin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkileri (Südaş, 2004), deprem sonrası yeniden yapılanmada konut alanlarının dağılımı nedenleri (Hayır & Akyol, 2011) ile ilgili çalışmalar literatürde yer almaktadır. Dinç (2023), tarafından yapılan çalışmada, Şubat 2023'te meydana gelen depremler sonrası Antakya kentinin yeniden yapılanması sürecinde yere bağlılık durumunu nicel araştırma yöntemleri çerçevesinde incelenmiştir.

İncelenen çalışmalarda daha çok yer duygusu kavramının alt bileşenlerinden olan yer bağlılığı konusunun ele alındığı görülmektedir. Çalışmalar daha çok afet riski olan yerlerde yaşama, afet sonrası yer değiştirme ya da afet bölgesinde kalma ve yeniden yapılanmada yer bağlılığının etkileri konusunda yoğunlaşmaktadır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde, Antakya'da Şubat 2023 depremleri sonrasında bölge sakinlerinin deprem alanından ayrılmama, kalıcı yer değiştirme, geçici yer değiştirme ve geri dönme davranışlarında yer duygusunun etkisini tüm alt bileşenleriyle birlikte ele alan bir çalışma bulunmamaktadır.

Amaç, 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023'te Antakya merkezli olarak meydana gelen depremler sonrasında Antakya'dan hiç ayrılmayan, Antakya'dan geçici olarak farklı bir yere yerleşen ancak kısa sürede geri dönen ve kalıcı olarak farklı bir yere yerleşenlerin yer değiştirme durumları ve yerleşim yeri tercihlerinde yer duygusunun etkisinin incelenmesidir. Çalışmanın, Antakya'nın yeniden yapılanması sürecinde, Antakya'ya yönelik yer duygusunun tüm bileşenleriyle değerlendirilmesinin, halkın yere ilişkin beklentilerinin belirlenmesi ve Antakya'nın özgün değerinin korunması açısından literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

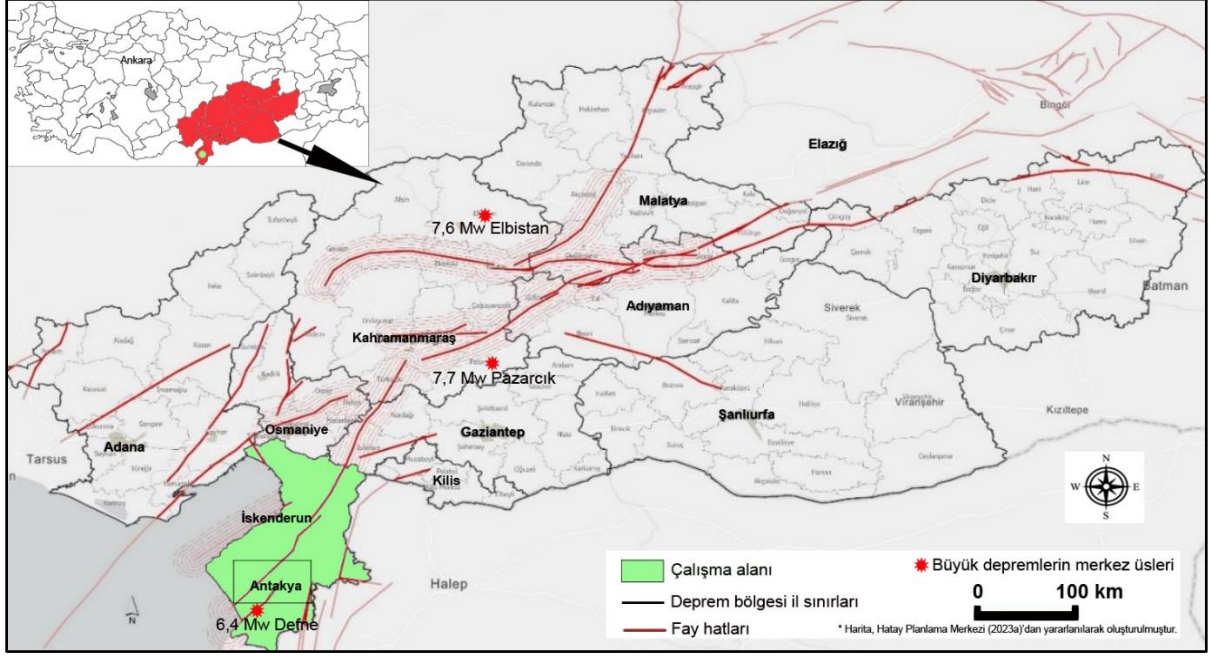
Amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- Antakya halkının, Antakya'ya yönelik yer duygularını Antakya'nın hangi özellikleri belirlemektedir?
- Şubat 2023 depremleri sonrası halkın Antakya'ya yönelik yer duyguları nasıl dönüşüm geçirmiştir?

- Halkın Antakya'ya yönelik yer duyguları, deprem sonrası yer değiştirme durumlarını ve yerleşim yeri tercihlerini nasıl etkilemiştir?

1.3. Çalışma Alanı: Hatay'ın Deprem Sonrası Durumu

6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye saati ile 04:17'de merkez üssü Kahramanmaraş/Pazarcık olan Mw7.7 (odak derinlik=8,6km) ve 13:24'te merkez üssü Kahramanmaraş/Elbistan olan Mw7.6 (odak derinlik=7km) büyüklüklerinde iki deprem meydana gelmiştir. 20 Şubat 2023 tarihinde de, Türkiye saati ile 20:04'te merkez üssü Hatay Defne olan Mw6.4 büyüklüğünde bir deprem meydana gelmiştir. Bu depremler toplamda 11 ilde (Adana, Adıyaman, Diyarbakır, Elazığ, Gaziantep, Hatay, Kahramanmaraş, Kilis, Malatya, Osmaniye ve Şanlıurfa) büyük yıkımlara yol açmıştır (Şekil 2), (T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2023).

Şekil 2- Depremlerden etkilenen iller, fay hatları ve çalışma alanı lokasyon haritası

Figure2- Provinces affected by the earthquakes, fault lines and study area location map

İlk depremin yaşandığı 6 Şubat 2023 tarihinden sonra depremin etkilediği Elazığ hariç 10 ili kapsayacak şekilde 8 Şubat 2023 tarihi itibarıyla Üç Ay Süreyle Olağanüstü Hal ilan edilmiştir. OHAL kapsamında hayati önem taşıyan çalışmaların yapılması, acil yıkılacak binaların yıkılması, arama kurtarma çalışmalarının gerçekleştirilmesi gibi çalışmalar yapılmıştır (Hatay Planlama Merkezi, 2023a).

Hatay, depremlerden yıkım ve can kaybı anlamında en fazla zarar gören il durumundadır (Hatay Planlama Merkezi, 2023b).

Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı (ÇŞİDB) tarafından yapılan ilk açıklamaya göre; deprem sonrası Hatay ili genelindeki toplam 352.938 yapının yaklaşık dörtte biri (92.171) yıkık, acil yıkılacak, ağır veya orta hasarlı olarak tespit edilmiştir. En yüksek hasar Antakya, Defne, Samandağ, Kırıkhan ve Hassa ilçelerinde gerçekleşmiştir (Hatay Planlama Merkezi, 2023a). Ocak 2024 itibarıyla ağır hasar gören yapıların enkaz kaldırma çalışmalarının yaklaşık %95'i tamamlanmıştır (Hatay Planlama Merkezi, 2023b).

Antakya, Türkiye'nin en eski yerleşimlerinden biridir. Antakya'da yerleşmeler Neolitik döneme kadar uzanmaktadır. Kentsel yerleşme tarihi ise, Helenistik Dönemde gerçekleşmiştir (Sökmen Kök ve Uşma, 2022). Antikçağdan Türkiye Cumhuriyeti Dönemine kadar Antakya'da, Asurlar, Hititler, Persler, Makedonlar, Mısırlılar, Romalılar, Arap Müslümanlar, Selçuklular, Haçlılar, Memluklar ve Osmanlılar yerleşmiştir (Kaypak, 2010). I. Dünya Savaşı sonrası, 1938'e kadar Fransız mandası altında kalan Antakya'ya 1936 yılında Atatürk

tarafından Hatay ismi verilmiştir. 1938'de Hatay Devleti kurulmuş, 1939'da ise Hatay, Türkiye Cumhuriyeti'ne katılmıştır (Sökmen Kök ve Uşma, 2022).

Yahudilerin Kudüs'ten sonra Anadolu'da ilk yerleştikleri yer olması sebebiyle Museviler için; Dünya'daki ilk mağara kilisesi olarak kabul edilen St. Pierre Kilisesi ile Kudüs'te bulunan kiliseden sonra en eski Ortodoks kilisesi olduğu kabul edilen Aziz Paul Ortodoks Kilisesi'nin bulunması nedeniyle Hristiyanlar için ve Antakya'nın Müslüman Araplar tarafından fethedilmesi sonrası Anadolu'nun ilk camisi olarak inşa edilen Habib'i Neccar Camii'nin varlığı ile Müslümanlar için önemli bir kent durumundadır (Doldur ve Nesipoğlu, 2022). Uzun tarihi boyunca çok sayıda medeniyete ve dine ev sahipliği yapmış olması, çeşitli medeniyetlere ait kültürel mirası ve günümüzde de, Sünni Türkler, Hristiyan ve Alevi Araplar, Musevi, Ermeni grupların bir arada yaşamakta olması Antakya'nın dini, kültürel ve etnik çeşitliliğini yansıtmakta ve *Medeniyetler Şehri* olarak anılmasına sebep olmaktadır (Gündüz, 2021).

Antakya'nın sahip olduğu tarihi ve kültürel mirasının neredeyse tamamı depremlerde yıkılmış ya da ağır hasar görmüştür. Bu yapılar arasında, Habib-i Neccar Camii, Sarımiye Camii, Ulu Cami, Antakya Sinagogu, Türk-Katolik Kilisesi, Antakya Azizler Petrus ve Pavlus Rum Ortodoks Kilisesi, Hatay Valilik Binası, Antakya Postane Binası, Hatay Meclis Binası gibi önemli kültürel miras yapıları bulunmaktadır. Ayrıca, eski Antakya evlerinin çok büyük bir kısmı ve Uzun Çarşı yıkılmıştır (Varnacı Uzun & Somuncu, 2023).

Hatay Valiliği'nin Ekim 2023'teki açıklamasına göre, il genelinde incelenen 1215 geleneksel veya tescilli yapıdan 587'si yıkık ve acil yıkılacak durumdadır. Ocak 2024 itibarıyla, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Habib-i Neccar Cami ve Ulu Caminin restorasyonuna başlanmıştır. Saray Caddesi'ndeki yapılar yıkılmış, Eski Antakya Evlerinin bulunduğu alanda yıkım ve enkaz kaldırma çalışmaları sürmektedir. Meclis Binası tamamen yıkılmış ve restorasyonu başlamıştır. Vali Konağı ve Hatay Şehir Müzesi'nin restorasyon çalışmaları devam etmektedir (Hatay Planlama Merkezi, 2023b).

Tablo 1'de görüldüğü gibi Hatay'ın 2022 yılı toplam nüfusu 1.686.043 kişiye ulaşırken 2023 yılı nüfusu 1.544.640 kişiye düşmüştür (TÜİK, 2024a). Nüfusta yaşanan yaklaşık 140 bin kişilik azalma, can kayıpları ve deprem sonrası yaşanan göçten kaynaklanmaktadır.

Tablo 1- Hatay İl ve İlçelerine Ait 2022 ve 2023 Yılı Nüfusları
Table 1- Populations of Hatay Province and Its Districts in 2022 and 2023

İlçe	2022 Yılı Nüfus	2023 Yılı Nüfus
Altunözü (+)	60.344	66.533
Antakya (-)	399.045	298.620
Arsuz (+)	101.233	106.118
Belen (-)	34.449	34.430
Defne (-)	165.494	142.146
Dörtöyol (+)	128.941	129.276
Erzin (+)	41.558	42.425
Hassa (-)	56.675	55.604
İskenderun (-)	251.682	227.498
Kırıkhan (-)	121.028	106.975
Kumlu (+)	13.333	14.971
Payas (+)	43.919	44.131
Reyhanlı (+)	108.092	113.615
Samandağ (-)	123.447	120.600
Yayladağı (+)	36.803	41.698
Toplam	1.686.043	1.544.640

Kaynak: TÜİK, 2024a

Nüfusun ilçeler bazında değişimi incelendiğinde en fazla kaybın ve göçün Antakya, Defne, İskenderun, Kırıkhan ve Samandağ ilçelerinden olduğu görülmektedir. Özellikle Antakya ilçesi yaklaşık 100 bin kişilik bir nüfus kaybına uğramıştır. Bu ilçelerden yaşanan göçlerin büyük bir kısmı Mersin, Adana, Gaziantep, Osmaniye, Kilis ve Karaman gibi yakın illere doğru gerçekleşirken, il içinde de Altunözü, Arsuz, Reyhanlı ve Yayladağı

ilçelerine doğru olmuştur (Tablo 1). Hatay'ın 2022-2023 arasında aldığı göç 37.068 kişi, verdiği göç 164.247 ve net göç hızı -79,1 olarak belirlenmiştir (TÜİK, 2024b).

Deprem sonrası Hatay'dan bir başka göç hareketi de Ankara, İstanbul, Antalya, İzmir, Konya, Muğla, Bursa gibi büyükşehirlere doğru gerçekleşmiştir. Resmi olmayan verilere göre, Ankara'ya 76 bin, Mersin'e 75 bin, İstanbul'a 42 bin kişi göç ettiği ifade edilmektedir. Ancak, bir süre sonra göç edenlerin bir kısmı Hatay'a geri dönmüştür (Hatay Planlama Merkezi, 2023c). Hatay'da Şubat 2024 itibarıyla barınma hasarsız, hafif hasarlı ve prefabrik yapılar ile konteynerlerde sağlanmaktadır. Mevcut konteyner olanakları incelendiğinde, Şubat 2024 itibarıyla; toplam konteyner sayısı 64.317 iken, konteynerde yaşayan toplam nüfus 169.851 kişidir. Ayrıca, 14.664 bireysel konteynerde, toplam 45.459 kişi yaşamaktadır (Hatay Planlama Merkezi, 2023b). Antakya'da depremle birlikte ortaya çıkan önemli sorunlardan biri de, toplumsal yapının zarar görmesidir. Farklı etnik grupların bir arada yaşadığı Antakya'dan deprem sonrası, Türkler, Arap Aleviler, Arap Sünniler, Suriyeli göçmenler ile birlikte Yahudiler, Hristiyanlar gibi azınlık gruplarda yaşayanlar da göç etmişlerdir. Din liderlerinin belirttiğine göre özellikle Hristiyanlar ve Yahudiler henüz geri dönmemiştir (Hatay Planlama Merkezi, 2023c).

2. YÖNTEM

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Deprem sonrası Antakya'dan hiç ayrılmayanlar, geçici olarak başka bir şehre göç eden ancak geri dönenler ve başka şehre göç edip, kalıcı olarak Antakya dışında yerleşenler şeklinde 3 grup, çalışma grubunu oluşturmaktadır. Veri toplama aracı olarak görüşme tekniği kullanılmıştır. Örneklem seçiminde amaçlı örneklem yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bireylerin çalışmaya alınma ölçütlerinin ilki Hatay doğumlu, deprem öncesinde Antakya'da ikamet etmekte olmalarıdır. Bu kriter belirlenirken doğum yeri ve uzun süreli ikametgâhın yer duygusunun oluşumundaki etkileri göz önünde bulundurulmuştur. Ayrıca, depremden bireysel ve psikolojik etkilenmenin daha fazla olacağı ve görüşmelerde çalışma konusundan uzaklaşılacağı düşüncesi ile depremde birinci derece yakınına kaybetmemiş ve uzuv kaybı yaşamamış olanlar çalışmaya dahil edilmiştir.

Üç gruptaki görüşmelerde de, benzer ifadeler tekrar etmeye başladığı noktada yeterli örneklem büyüklüğüne ulaşıldığı kabul edilmiştir.

Çalışmada, yer duygusu bileşenlerine uygun olarak hazırlanmış görüşme sorularının bulunduğu yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Yer duygusu ile ilgili soruların oluşturulmasında Jorgensen & Stedman (2001) ve Göközkut (2023)'ün çalışmalarında kullandığı sorulardan fikir alınmıştır. Sorulara ilişkin geçerlik uzman görüşü ile sağlanmıştır. Çalışma öncesinde araştırmacı, görüşmecilerden dördüyle, depremden sonraki üç ay, aynı şehirde yaşamış, sürekli etkileşim halinde olmuş ve görüşmecilerin araştırma konusuna yönelik duygularını sürekli gözlemlenmiştir. Bu durum, çalışmanın inandırıcılığını (iç geçerlilik) artırmaktadır (Arslan, 2022). Görüşmeler sürecinde araştırmacı, katılımcı araştırmacı rolünde olmuştur ve Antakya'dan hiç ayrılmamış ya da geçici yer değiştirip geri dönmüş olanlarla görüşmelerin 24'ü yüz yüze, 5'i telefon görüşmesi şeklinde gerçekleştirilmiştir. Uzun süreli yer değiştirmiş olanların 4'ü ile yüz yüze, 2'si ile telefon aracılığıyla görüşme yapılmıştır. Antakya'daki yüz yüze görüşmeler, Haziran 2023'te, telefon görüşmeleri ise, Ekim 2023 ve Şubat 2024'te gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler, 25-30 dakika aralığında sürmüştür. Tüm görüşmeciler izin verdiği için görüşmelerde ses kaydı alınmıştır. Ses kayıtları bilgisayar ortamında ve e-posta ortamında saklanmaktadır.

Verilerin değerlendirilmesinde nitel veri analizi teknikleri kullanılmıştır. Görüşme kayıtları çözümlenerek yazılı ortama aktarılmıştır. Veriler, MAXQDA Analytics Pro 2024 programından yararlanılarak analiz edilmiştir. Analizlerde, Jorgensen & Stedman (2001)'de oluşturulan model doğrultusunda betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır. Betimsel analiz kapsamında yer duygusu kategori; bileşenleri olan yer kimliği, yer bağlılığı ve yer bağımlılığı kavramları alt kategori olarak kabul edilmiştir. Görüşme verilerinden kategori ve alt kategorilere ilişkin kod ve alt kodlar oluşturulurken içerik analizi yapılmıştır. Ayrıca, deprem sonrasında yer değiştirme durumu üzerinde yer duygusunun etkisini belirlemek üzere içerik analizi ile kategori ve alt kategoriler belirlenmiş, bunlara yönelik kodlamalar yapılmıştır. Kodlamalara yönelik güven duyulabilirliğin sağlanması

amacıyla katılımcı kontrolü gerçekleştirilmiştir (Arslan, 2022). Oluşturulan kodlar ve alıntılar görüşmeciler içinde yer alan iki öğretmenin görüşüne sunulmuştur.

Fotoğraf 1- Görüşmelerden görüntüler

Photo 1- Images from the interviews

Tablo 2- Görüşmecilerin demografik özellikleri
Table 2- Demographic characteristics of the interviewees

Sıra no	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Yer değiştirme durumu
G1	Erkek	43	Mühendis	Daimi yer değiştiren
G2	Kadın	39	Öğretmen	Daimi yer değiştiren
G3	Erkek	65	Manav	Geri dönen
G4	Kadın	59	Ev hanımı	Geri dönen
G5	Kadın	37	Öğretmen	Geri dönen
G6	Kadın	35	Öğretmen	Geri dönen
G7	Erkek	45	Fırıncı	Geri dönen
G8	Erkek	63	Çiftçi-Emekli	Geri dönen
G9	Kadın	38	Öğretmen	Geri dönen
G10	Erkek	39	Ticaret	Hiç ayrılmayan
G11	Erkek	77	Emekli	Hiç ayrılmayan
G12	Erkek	49	Mobilyacı	Hiç ayrılmayan
G13	Erkek	84	Çiftçi	Hiç ayrılmayan
G14	Erkek	21	Öğrenci	Geri dönen
G15	Erkek	57	Marangoz	Geri dönen
G16	Kadın	50	Ev hanımı	Geri dönen
G17	Kadın	43	Ebe	Geri dönen
G18	Erkek	50	Bankacı	Geri dönen
G19	Erkek	76	Emekli öğretmen	Geri dönen
G20	Erkek	35	Mühendis	Geri dönen
G21	Kadın	48	Çiftçi	Hiç ayrılmayan
G22	Kadın	38	Öğretmen	Hiç ayrılmayan
G23	Erkek	58	Kaynakçı	Hiç ayrılmayan
G24	Erkek	82	Emekli	Hiç ayrılmayan
G25	Erkek	37	Psikolojik danışman/ Drone fotoğrafçısı	Hiç ayrılmayan
G26	Erkek	48	Antikacı	Hiç ayrılmayan
G27	Kadın	43	Öğretmen	Daimi yer değiştiren
G28	Erkek	45	Kuruyemişiçi	Geri dönen
G29	Erkek	54	Sağlık personeli	Geri dönen
G30	Kadın	42	Öğretmen	Geri dönen
G31	Kadın	32	Çocuk gelişimcisi	Geri dönen
G32	Erkek	37	Sağlık teknikeri	Geri dönen
G33	Erkek	45	Okul Müdürü/Öğretmen	Daimi yer değiştiren
G34	Erkek	39	Okul Müdürü/Öğretmen	Daimi yer değiştiren
G35	Kadın	43	Mühendis	Daimi yer değiştiren

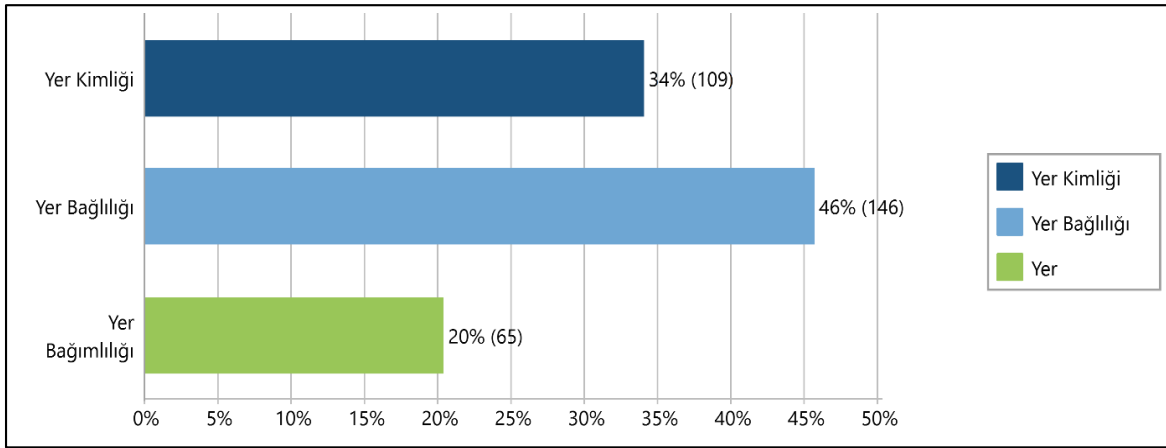
Elde edilen bulguların sunulmasında hiyerarşik kod-alt kod modeline göre haritalar oluşturulmuştur. Kod ve alt kodlara ilişkin değerlendirmelerde görüşmelerden doğrudan alıntılara yer verilmiştir. Görüşmecilerin demografik bilgilerini gösteren tablo hazırlanmış, her görüşmeciye sıra numarası (G1, G2 vb.) verilmiştir (Tablo 2). Doğrudan alıntılar belirtilirken sıra numaraları kullanılmıştır. Görüşmecilerin yer değiştirme durumuna göre kod matrisi değerlendirmesi yapılmıştır. Ayrıca, bazı alt kodlara ilişkin kelime bulutları oluşturularak değerlendirme yapılmıştır.

Görüşmelere 35 kişi katılmıştır. Katılanların 22'si erkek, 13'ü kadındır. Antakya'dan hiç ayrılmayan 10, ayrılıp geri dönen 19 ve uzun süreli yer değiştiren 6 kişi ile görüşme gerçekleştirilmiştir (Tablo 2).

3. BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde yapılan görüşmelerin değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bulgular değerlendirilmiştir. Görüşme verilerine dayalı olarak öncelikle “Antakya halkının, Antakya'ya yönelik yer duygularını Antakya'nın hangi özellikleri belirlemektedir?” ve “Şubat 2023 depremleri sonrası halkın Antakya'ya yönelik yer duyguları nasıl dönüşüm geçirmiştir?” araştırma soruları ele alınmıştır. Bu sorulara ilişkin değerlendirmeler birlikte yapılmıştır. Çünkü görüşmelerde Antakya'ya yönelik yer duygusuna ilişkin söylemler ile deprem sonrası duyguları iç içe geçmiş şekildedir.

Yapılan kodlamalarda görüşmecilerin yer duygusunun bileşenlerinden en fazla %46 ile yer bağlılığı, daha sonra %34 ile yer kimliği ve %20 ile yer bağımlılığı bileşenlerine değindikleri görülmektedir (Şekil 3).

Şekil 3- Yer duygusu kategorisine ait alt kategorilere göre kodlama sıklıkları

Figure 3- Coding frequencies according to subcategories of the sense of place category

Yer duygusu bileşenlerine ait kod-alt kod hiyerarşi haritası incelendiğinde yer bağımlılığı ve yer kimliği bileşenlerinin yer bağlılığı bileşeninden daha fazla alt koda sahip olduğu belirlenmiştir (Şekil 4).

Yer bağlılığı: Yer bağlılığı alt kategorisi kapsamında Antakya'da doğup büyümüş olmakla bağlantılı olarak; *doğum yeri, memleket, çocukluk, hatıralar, kökler, aile-arkadaş ortamı ve anne sıcaklığı* kodları ortaya çıkmıştır (Şekil 4). Bu kodlamalara ilişkin görüşmecilerin ifadelerinden bazı örnekler şöyledir:

“...Antakya benim gerçekten gönülden bağlı olduğum bir kent. Antakya'da doğdum Antakya'da büyüdüm...” (G25).

“...Antakya demek bambaşka bir şey demek. Doğup büyüdüğün yer bambaşka. Ben, Antakya'yı deprem olsa da terk edip gidemem. Mümkün değil.” (G24).

“Doğup büyüdüğümüz yeri bırakmak o kadar kolay değil. Ne yazık ki.” (G5).

“Antakya denilince en çok çocukluğum geliyor aklıma. Bir toprak parçasından ziyade kişiliğimin bir parçası olarak görüyorum, bir bağ kurmuşum. Sanki başka bir yere gittiğimde ben olmayacağım.” (G30).

“...Deprem sonrası bu şartlar altında da olsa kendimi her yerden daha mutlu hissediyorum Antakya'da çünkü köklerim burası...Dedelerimizin dedesinden kalma bu. Benim dedemin çocukluğunun geçtiği yerde, babamın doğup büyüdüğü evde ben doğup büyüdüm. Yani bir ağaç gibi düşünürsek tohumun düştüğü tekrar yeşerdiği topraklar. Bağlılığımız oradan.” (G17).

“...Benim kaybettiğim dostlarım, anılarım, hatıralarım, hepsi yok oldu. Depremden önce herkesin hatıraları var. Bu anılar bir saniyede yok oldu gitti, yine de terk edemem Antakya'yı.” (G24).

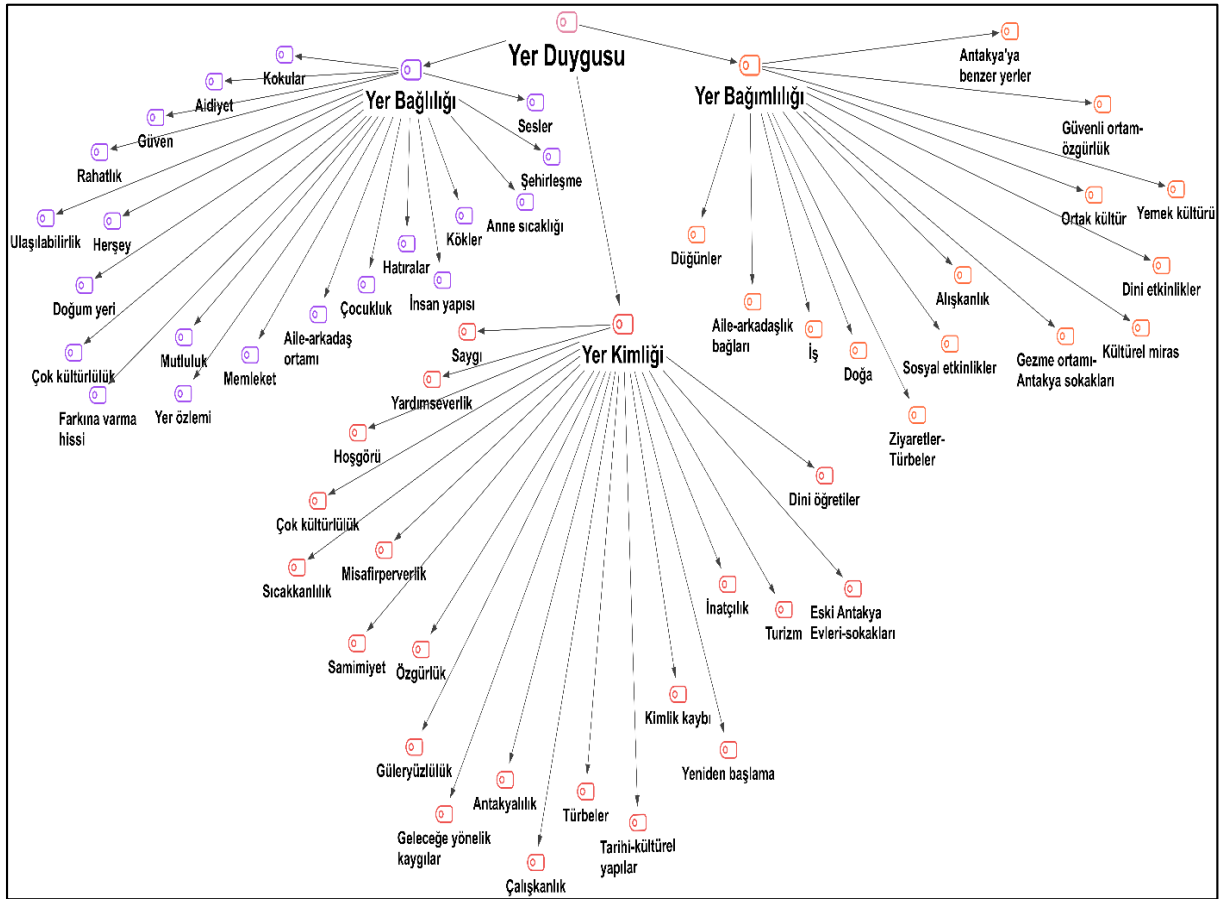
“Gittim Antakya'ya. Dolaştım, evim yıkılmış, her yer yıkılmış, oraları o şekilde görmenin verdiği inanılmaz bir acı var içimde ama bir tanıdık yüz gördüğün an mutlu oluyorsun anıları düşünüp birlikte ağlaşmaya başlıyorsun. Sonra Antakya'yı nasıl düzeltiriz diye düşünmeye başlıyorsun birlikte. Tanıdık bir yüz gördüğüm anda çok büyük mutluluk duyuyorum Antakya'da.” (G27).

“...burada çocukluğumuzdan beri mahalledeki arkadaşlarımızla kardeş gibi büyüdük. Antakya'ya beni arkadaşlık ve aile ilişkileri bağlıyor.” (G14).

“Dışardayken aile birliğimizi çok özledik hepimiz başka yerlere dağıldık.” (G16)

“...Tek kelimeyle simgeleyecek olursam anne sıcaklığı diyebilirim Antakya için.” (G25).

“...Şöyle bir cümle okumuştum. Anne hasta olunca insan annesini terk edip gider mi? Antakya şu an hasta ve biz hasta olan Antakyamızı, annemizi bırakıp kaçıp gitmeli miyiz?” (G30).

Şekil 4- Yer duygusu kategorisine ait kod-alt kod hiyerarşi haritası
Figure 4- Code-subcode hierarchy map of the sense of place category

Görüşmecilerin ifadelerinden anlaşılacağı gibi doğum yeri ve çocukluğun geçtiği, aile, arkadaşlık gibi sosyal bağların kurulmuş olduğu yer olması Antakya'ya bağlılığı artıran unsurlar arasındadır. Bu unsurların varlığının tüm görüşmeci gruplarında yer bağlılığını artırdığını ve depremle birlikte bir değişime uğramadığını, hatta Antakya'da yaşamayı tercih etmelerinde bir etken olduğunu söylemek mümkündür.

Aidiyet, güven, rahatlık, mutluluk gibi duyguları ifade eden kodlar yer bağlılığı alt kategorisi kapsamında sıklıkla ifade edilmiştir. Bu kodlarla ilgili görüşmecilerin sözleri şöyledir:

“Antakya'ya tabii ki ait hissediyoruz zaten bu güçlü aidiyet hissi bizim kopmamamızı sağlıyor.” (G2).

“Kendimi kesinlikle Antakya'ya ait hissediyorum çünkü gidemiyorum buradan aslında gitmem lazım. Evim yok dükkanım yok aslında gitmem lazımken hala burada duruyorum, saplanıp kaldım çıkamıyorum.” (G26).

“Antakyalıyım, aidiyetim dışarıda olunca daha da arttı diyebilirim. Antakyalı olduğumu söylemekten gurur duyuyorum.” (G33)

“Depremden sonra Antakya dışına giden pek çok kişi ile görüştüm ama hiç kimse kendisini oralara ait hissedemedi. Yıkık da dökük de olsa toz toprak içinde de olsa yaşanacak bir ortam olmasa da Antakya'da, hiç kimse kendisini Antakya dışında bir yere ait hissedemedi. Öyle bir bağlılık var Antakya'ya, ben döndüm birçok kişi döndü...Şu an dışarıda olan görüştüğüm hemen hemen herkes de aynı hissi söylüyor. Herkes er ya da geç dönme planı yapıyor.” (G18).

“Antakya'ya dönünce çadırda kaldık buna rağmen ben çok daha huzurlu, çok daha mutluydum. Ve uyuyabildim. Ben Mersin'de günlerce aylarca uyuyamadım. Döndükten sonra ailemle çadırda kaldık. Hatta bazı geceler hiç tanımadığımız aile ile de aynı çadırda kaldığımız oluyordu. Ama buna rağmen ben çok daha huzurlu uyuyordum. O kadar konforsuz bir alanda çok daha rahat ve güvende hissediyordum kendimi, güven ve ait olduğum yerde olma hissi sanırım. Burada yabancılık hissetmiyordum, tuhaf gelecek ama Mersin'de kendimi mülteci gibi hissediyordum.” (G30)

“Vallahi ben her zaman kendimi Antakya'ya ait hissettim. Hala da öyle hissediyorum... Gitmedim gitmeyi hiç düşünmedim. Burada kaldım yardım yaptım, dağıtımlarda görev aldım gönüllü olarak.” (G10)

“Önceden kendimi Antakya'ya ait hissediyordum ama şu anda hissedemiyorum. Evimiz orta hasarlı tadilat yapılacak ama bunlar da bir süreç olacak ve insanı bunlar da etkiliyor.” (G9).

“Çok üzülerek çıktık Antakya'dan ve hiçbir şekilde Mersin'e ait olmadığımızı hissettik. Ama zaman içerisinde bu hissimiz çok az değişti. Antakya'ya gittiğimiz zamanlarda sarsıntılar olduğu için korkumuz arttı. O yüzden Mersin daha iyi geldi bize bu süreçte” (G5).

“..Çok güvenli bir ortam benim için. Hiçbir şekilde burada korku kaygı hissetmedim Çocukluğum boyunca benim için çok güvenilir bir yer olarak gelmiştir bana...Şöyle söyleyebilirim burada kaldığım süre boyunca hem üzüntüyü yaşadım hem de hayatta kalmaya çabaladım. Ama depremde yıkılmış olan güven duygumu yeniden burada tazelemek adına burada kalmanın bana çok iyi geldiğini söyleyebilirim. Şu an onu hissediyorum, iyi ki de şehirden ayrılmadım diyebiliyorum kendime. Antakya'da şu an tam olarak mutlu değilim ama gitmediğim için kendimi şanslı hissediyorum. Çünkü dediğim gibi depremde yıkılan güven duygumu yeniden burada inşa etmek bana daha sağlıklı bir süreç olarak geliyor.” (G25).

“Şu anda da ciddi bir tersine göç başladı. Fiziki şartlar çok iyi olmasa da, etrafı yıkık dökük olsa da Antakya'nın bu hali bizi çok üzse de en azından burada olmanın verdiği bir güven hissi var.” (G18).

“Bu şartlar altında da olsa Antakya'da kendimizi mutlu hissediyoruz, ailede kayıp yok çalışıp tekrar her şeyi yaparız.”(G12).

“2 ay Antalya'da durduk. Burada çadıra döndük, daha mutluyuz şimdi.”(G28)

“Antakya'da her şey sistematik bir şekilde belliydi. Tabii ki her yerde her şeye ulaşıyorsun ama Antakya'da telefonla halledilebilirken önemliydi. Esnaf seni anlıyor sen onu anlıyorsun.

Başka yerde işini yapıyorsun tabii ki ama o kolaylığı bulmak mümkün değil...Birbirimizi tanıdık olmanın ve aile bağı kurmuş gibi olmanın verdiği rahatlık başka bir yerde yok.”
(G27)

Görüşmeciler tarafından sıklıkla dile getirilen aidiyet, güven, mutluluk ve rahatlık gibi duygular Antakya'ya yönelik yer bağlılığının temel unsurları arasındadır. Deprem sonrasında bazı görüşmecilerde aidiyet duygusunda zedelenme yaşanmışsa da, bu duygunun Antakya'da yaşamaya devam etme ve geri dönmedeki temel etkenlerden biri olduğu düşünülmektedir. Aidiyetle birlikte yere karşı hissedilen güven ve rahatlık duyguları ile yaşam koşullarına rağmen Antakya'da olmaktan duydukları mutluluk, görüşmecilerin Antakya'ya bağlılıklarının temel motivasyonları arasındadır. Hatta başka bir yere uzun süreli yerleşmiş olanların bile aidiyet, güven, rahatlık gibi yer bağlılığı duygularını kaybetmedikleri görülmüştür.

Görüşmelerde, Antakya'ya bağlılığın çeşitli şekillerde ifade edilmesi sonucu ayrıca, *kokular, sesler, her şey, ulaşılabilirlik, yer özlemi, şehirleşme ve farkına varma hissi* kodları oluşmuştur (Şekil 2). Bu kodlarla ilgili görüşmecilerin sözlerinden örnekler şu şekildedir:

“Antakya her şeyimiz, doğasından tut insanına kadar her şeyimiz. Antakya olmazsa yokuz.”
(G21).

“Antakya bana bir ev gibi benim ait olduğum yer benim bir parçam, Bir organ gibi onsuз olmaz gibi bir şey. Bu kadar bağlanmışız bu kadar bağlı olduğumu da fark etmemiştim açıkçası. Burada yaşamayı çok seviyorum rahatım Ama bu kadar bağlandığımı bilmiyordum. Bu his depremle birlikte oluştu deprem sonrasında herkes gibi biz de gidelim mi kalalım mı diye bir soruyla karşı karşıya kaldık o zaman hiç gitmek istemedim.” (G30).

“Antakya'nın, insanımızın, kültürümüzün ne kadar kıymetli olduğunu dışarı çıkınca daha iyi anladım...Antakya insanıyla sohbet etmeyi özledim.” (G33)

“Belki de deprem beni Antakya daha çok bağladı diyebilirim. Burada yaşadığım keyifli zamanların farkına vardım.” (G14).

“Antakya'ya aitim. Onun için dönmek istiyorum. Bu kadar bağlı olduğumu bilmiyordum. Depremden sonra dışarı çıkınca daha net görmüş oldum.” (G34)

Görüşmecilerin sözlerinden, Antakya'yı yaşamlarının merkezinde hissettikleri, yer bağlılıklarının çok yüksek olduğu ve bu bağlılığı depremle birlikte daha fazla fark etmeye başladıkları anlaşılmaktadır. Yer bağlılığının ifadelerinden olan bir yere özgü sesler ve kokular sorusuna görüşmeciler deprem öncesi ve sonrasında Antakya ile özdeşleşen ses ve kokuların farklılaştığını belirtmektedir:

“Defne ağaçları çok güzel kokardı Ama şu an sadece toz kokuyor.” (G30)

“Çan ve ezanın senkronize sesi. Aynı anda ikisinin çalması.” (G20).

“Sadece yıkım sesleri.” (G14)

“Şu anda şehrin tek sesi kepçe sesi gece bile çalışıyorlar.” (G30)

Sesler ile ilgili oluşturulan kelime bulutunda Antakya'ya özgü öne çıkan seslerin başında deprem öncesinde “*çan*”, “*ezan*”, “*kuş*” ve “*Arapça*” gelirken deprem sonrasında “*kepçe*” ve “*yıkım*” seslerinin olduğu görülmektedir (Şekil 5).

Kokular ile ilgili kelime bulutunda ise Antakya'nın öne çıkan kokularının deprem öncesi “*defne*”, “*zahter*”, “*bahur*”, “*baharat*” ve “*kahve*”, deprem sonrası ise “*toz*”, “*enkaz*” ve “*moloz*” olduğu vurgulanmıştır (Şekil 6).

Şekil 5- Antakya'ya özgü seslere yönelik kelime bulutu

Figure 5- Word cloud for sounds specific to Antakya

Şekil 6- Antakya'ya özgü kokulara yönelik kelime bulutu

Figure 6- Word cloud for scents specific to Antakya

Yer kimliği: Yer kimliği alt kategorisi kapsamında ortaya çıkan kodların başında çok kültürlülük gelmektedir. Saygı, hoşgörü, yardımseverlik, sıcakkanlılık, misafirperverlik, samimiyet, güler yüzlülük, Antakyalılık gibi değerler, Antakya'nın çok kültürlü kimliğinin insanlarda oluşturduğu yer kimliği unsurları olarak belirtilmektedir (Şekil 4). Görüşmeciler Antakya'nın çok kimlikli yapısı ve bunun kimliklerinde oluşturduğu özellikleri şu sözleri ile dile getirmektedir:

"Bu kadar farklı insanla bir arada yaşıyor olmak Antakya'yı ve Antakyalı olmayı farklı kılıyor bizim için." (G2)

"Buradaki kültür çeşitliliği çok farklı ve fazla, biz düşüncesi yapısı ne olursa olsun her İnsanla aynı sofrayı paylaşabiliyoruz. Zaten Antakya'ya gelen herkes de bu durumdan etkileniyor, insanlar burada gördüğü manzaralardan değil yaşadığı yaşadığımız çeşitlilikten çok etkileniyor." (G31)

"Antakya denildiği zaman bizi en çok etkileyen bizim buradaki kültürümüz. Aynı gün içerisinde Aleviyle de bir Sünniyle de bir Hristiyanla da karşılaşıp, bir arada yemek yiyebiliriz, birlikte oturuyoruz sohbet ediyoruz, hiçbir ayırım yok. Bu kültürümüz başka yerde hiç yok. Onun için Burayı çok seviyoruz." (G8)

"Antakya'da birçok kültürün, inancın bir arada yaşadığı bir toplumduk. O kültürün içinde yaşamak, birçok kültürün değerlerine adapte olabilmek, herkesin değerlerini kendi içinizde birleştirmek önemli." (G33)

"Çok karmaşık bir yapıya sahip insani ilişkiler anlamında. Ben köyde büyüdüm. Ortaokul ve liseyi kentte okudum. Köyden kente geldiğim zaman farklı insanlarla karşılaştım. Farklı

kültürel yapı ile karşılaştım. Bunlar bana hep artı olarak döndü kişiliğimi oluştururken. Antakya bana bu anlamda hep örnek verdi.” (G22)

“...Antakya'dan bahsediyorsak, burada birçok mezhebin, dinin bir arada olmasıyla ve birbirlerini o kimliklerden arınmış şekilde kardeşçe görmesini ilk sırada söyleyebilirim... Bu noktada şunu söyleyebilirim, Antakya'yı Antakya yapan vazgeçilmez farklılığın aslında ortak bir noktada birleşebiliyor olması. Farklı dinlerin buradaki bütünlüğü, yakınlığı, birbirleriyle olan ilişkileri ve en sonunda da aslında aynı amaç için bütüncül bir tablo çiziyor ortaya. Bu da çok güzel bir şey aslında...Eski Antakya sokaklarındaki bir kafede otururken çan ve ezan sesinin aynı anda çalması benim tüylerimi ürpertirdi ki şu anda da öyle. Katolik kilisesinin ya da Protestan kilisesinin önünden geçerken içeride ayın varsa biz mutlaka nezaketle içeri girer ve kendimize ait duamızı ederdik. Onların yanında bulunarak onların da bizim tarafımızdan kabul edildiği ile ilgili güzel etkileşimlerimiz olurdu.” (G25)

“Bir yerde kilise var, karşısında cami var, havra var, üçlü şekilde. Birbirlerinin ibadet yerlerine beraber gidiyorlar. Böyle bir şey dünyada göremezsin.” (G29)

“Biz türbelerimize giderdik, camiye de giderdik, kiliselere de gittiğimiz oldu. Bizim için bütün dinler birbirinden farksızdı, bütünlük biz.” (G7)

“Antakya, hoşgörüyü katmıştır kişiliğimize. Farklı insanlar sürekli bir aradayız, konu komşumuz her birimiz farklı etnik kökene sahibiz ama bu hiçbir zaman gündemimizde olan bir konu olmamıştır. Bizim bir Antakyalılık ortak paydamız vardır. Onun dışında işte aleviymiş Sünni 'ymiş Hristiyan 'mış Ermeni 'ymiş konuşulmaz. Ama ortak payda Antakyalılık. Antakyalı olsun gerisi hiç önemli değildir.” (G27)

“Farklı insanlara karşı sıcakkanlı ve hoşgörülle davranmayı ben bu şehirden öğrendim.” (G14)

“Biz burada şehrin etkisiyle daha hoşgörülü oluyoruz diğer insanlara. Farklı etnik gruplara daha hoş görülü yaklaşıyoruz her zaman.” (G9)

“...Antakya'daki insanların o sıcaklığı, samimiyeti bana da yansımış oldu. Antakya'da hangi kapıyı çalarsanız tanıdık tanımadık evlerini açarlar, sofralarında ağırlamak isterler. Antakya'da insanların temel özelliklerinden bir tanesidir, eve gelirken de evden ayrılırken de hoş geldin diye hitap edilir. Bu geçmişten gelen bir kültürel bir simge olsa gerek, buranın sıcaklığı, samimiyetini anlatmak için.” (G25)

Antakya'da farklı mezhep ve etnik kökenlerden toplulukların bir arada yaşaması Antakya halkı tarafından her zaman kabul görmüş ve kimliklerinin bir parçası olmuştur. Görüşmeciler çok kültürlü yaşamı kendi kimliklerini şekillendiren unsurların başında görmektedir ve bu yaşam şeklinden memnuniyet duymaktadırlar. Farklılıklara saygı duymayı, hoşgörülle yaklaşmayı, Antakya'nın yer kimliğinin en bilinen özelliği olan çok kültürlü yapısı sayesinde kazandıklarını görüşmelerde sıklıkla belirtmişlerdir.

Yer kimliğine ilişkin diğer dikkat çekici kodlar, Antakya'nın kültürel mirasının insanların kimliğindeki etkilerini yansıtacak şekilde vurgulanan “Eski Antakya evleri-sokakları” ve “Tarihi-kültürel yapılar” olarak belirlenmiştir. Görüşmeciler Antakya kültürel mirasının kendileri için anlamına şu sözlerle değinmektedir:

“Biriyle buluşacağımız zaman ilk söylediğimiz noktalar Habib-i Neccar Camii, St. Pierre Kilisesi, Ulu Camii, Hıdır Türbesi önü idi. Buraları herkes bilirdi Buralar ortak yaşamın simgesi olmuştu. Hristiyanların da Sünnilerin de Alevilerin de sahip çıktığı kültürel değerlerdi buralar. Bunlar şehri bir arada tutan değerlerdi. Hepsi hepsine saygı duyardı. Daha çok bu değerlere sahip çıkılırsa insanların buraya tutunma ihtimali artar.” (G10)

“Anadolu'nun ilk Camisi Habib-i Neccar Camii'nin yıkılması beni etkiledi.” (G23)

“Ben Habib-i Neccar Caminin yıkılmasına çok üzüldüm, Ortodoks kilisesinin yıkılmasına üzüldüm, eski Antakya evlerinin yıkılmasına üzüldüm. Bunlar bizim için değerli güzel şeylerdi.” (G26)

“Ben çok üzülüyorum, o yapıların taşları nereye gitti, ne yapıldı, Çünkü şu an yerlerinde de hiçbir şey yok. Sadece bazı tarihi yapılar korunuyor, az yıkıma uğramış olanlara çelik kafesler yapmışlar. Ama bu şekilde olan çok az sayıda yapı var, bütün Herod (Kurtuluş)

Caddesi'nde toplasan 2-3 bina ancak bu şekilde. Saray Caddesi, Köprübaşı oralarda hiçbir şey yok. Bu gerçekten korkunç bir şey çünkü bu nesiller o değerleri bilmeden büyüyecek. Biz gördük şanslıyız diyoruz ama sadece Antakyalılar için değil tüm dünya için çok büyük bir kayıp. Umarım eski özelliklerine sadık kalınarak tekrar inşa edilirler. En azından belki bu şekilde bu şehrin dokusu tekrar yaratılabilir.” (G30)

“Antakya sokaklarının yıkılmasına çok üzüldüm.” (G15)

“En çok Antakya sokaklarını kaybettiğimize üzüliyorum. Antakya kültürü o sokaklarla bir bütündü.” (G5)

Antakya kentsel kültürel miras değerleri arasında bulunan eski Antakya evleri ve dar sokakları ile üç Semavi dinin ibadet yerleri Antakya halkı için Antakya kimliğinin simgesi durumundadır. Halk için kültürel miras yapıları kentin nirengi noktalarını oluşturmaktadır. Kültürel miras değerlerinin depremde yok olmasından ayırım gözetmeksizin üzüntü duymaktadırlar. Kentin kimliğini yeniden kazanmasının yollarından birinin bu yapıların yeniden var olması olduğunu vurgulamaktadırlar.

“Kimlik kaybı” ve “Geleceğe yönelik kaygıları” kodları kapsamında ise, görüşmeciler deprem sonrası Antakya'nın yer kimliğinin önemli unsurları ile ilgili endişelerini dile getirmektedirler:

“Değerlerimiz çok yıprandı bu süreçte. Paylaşma kültürü çok yaygındır o bile etkilendi. Bencillik başladı insanlarda. Normalde buradaki insanlar sürekli hayır yapan insanlar bir şey dağıtıldığında saldırdıklarını hayatımda hiç görmemişim. Ama ben onu o 3-4 gün depremden sonra buraya hiç kimsenin gelmemesine bağlıyorum. Elektrik yoktu, su yoktu insanlar ne olacak kaygısını çok net yaşadılar. Yalnız kalmaya bağlıyorum tekrar böyle bir şey olursa ne yaparız korkusuyla bu şekilde davranıyorlar.” (G10)

“Depremden sonra insanlar ezelden gelmiş gelenek ve göreneklerini kaybettiler. Depremden önce yaşadığımız şey, bu birlikte olma duygusu ancak yüzyılda meydana gelebilmiş ama bir daha düzmesi, bir daha böyle olması için ne benim ömrüm yeter ne senin ömrün yeter.” (G24)

“Farklı dinlerin temsilcilerinin çoğu şu an hayatta değil depremde hayatını kaybetti.” (G18)

“Sinagoglar kiliseler gibi diğer dinlere ait merkezlerin yıkılması da, bende endişe uyandırıyor. Zaten azınlıkta olan bu insanların oraya bağlanmasını sağlayan unsurları bu yapılar ve kültür çeşitliliğinin azalmasına sebep olacaktır diye düşünüyorum ve endişeleniyorum.” (G2)

“...Şu anda kültürel yapıların hiçbiri yok ve tekrar geri gelmeyeceği kaygısı bende de var. Şu an 4 yaşında olan bir çocuğum var ve bunları görmeden büyüyecek. Bu şehrin dokusu, Antakya o yapılarla var sonuçta...Kültürel çeşitlilik olarak düşündüğümüzde, beni en çok korkutan durum bu diyebilirim. Çünkü şu anda halkın çoğunluğu gitti başka şehirlerde yaşıyor, Dönenler de var ama dönmeyen çok daha fazla sayıda insan var. Burada Hristiyan kesim, Yahudi kesim Diğer kesimler çok az kaldı. Biz aslında onlarla bir zenginliktik. Büyük bir kısmı burayı terk ettiler başka yerlerde yaşıyorlar. Sadece küçük bir kesim yıkılan kilise etrafında bir dernek adı altında buradalar. Yeni bir kilise inşa edip, daha sonrasında da tarihi kiliselerinin restorasyonuna başlamayı planlıyorlarmış. Ama ben eski kültürel yapımızın bozulacağından çok korkuyorum...” (G30)

“Antakya'da anılarını konuşacağın insan kalmayacak...Diğer şehirlerdeki gibi göç etmiş insanlardan oluşan bir yapıya mı dönecek? Antakya'nın yerlisi gidecek ve dışarıdan gelen insanlardan oluşan bir topluluk mu ortaya çıkacak? O kaygı var, kültürümüzün öyle kaybolacağı kaygısını yaşıyorum. Yoksa bina fiziksel olarak eskisi kadar yine olamaz ama bir şekilde yapılır ama fizikselin yanındaki insanların yok olması bilemiyorum, o geri dönmez. Ben ondan kaygılıyım en çok.” (G27)

“Bu kültürel miras yapıları bu kiliseler yeniden yapılsa bile belki 15 seneyi bulacaktır ama sonuçta bu 15 seneye kadar bu insanlar geri gelir mi Sonuçta şehir dışında başka bir hayat kurmuş olacaklar, orada iş bulmuş olacaklar ben çok ümitli değilim demografik yapı anlamında. Şu anda Suriyeliler nüfusun yarısı durumundalar. Kötü bir şey söylemek

istemiyorum ama kesinlikle bizim kültürel çeşitlilik anlamındaki bakış açımıza ayak uyduramadıklarını düşünüyorum.” (G32)

“Çok uzun sürecek. Ben en az 8-10 sene diye görüyorum. Eski Antakya kurulsa bile Antakya artık Antakya olmayacak Ne yazık ki, bu gerçekle defalarca yüzleşmeye çalışsam da, yine de kabullenmekte çok zorlanıyorum. Antakya artık yok diyebilirim.” (G25)

Görüşmecilerin söylemlerinden anlaşılacağı üzere, Antakya'nın simgesi durumundaki kültürel miras yapılarının yıkılmış olması ve bunların yeniden yapılamayacağı endişesi ile birlikte halk daha çok bu yapılarla özdeşleşen çok kültürlü yapının yeniden sağlanamayacağı, Antakya'nın kültürlerin bir arada yaşamasından kaynaklı mozaik yapısının bozulacağı kaygısını taşımaktadır. Depremle birlikte Antakya halkının öz değerlerinde insani ihtiyaçlar çerçevesinde bozulmalar yaşanıyor olması da, halkın kaygıları arasındadır.

Yer bağımlılığı: Yer bağımlılığı alt kategorisi kapsamında ortaya çıkan kodların başında yemek kültürü, dini etkinlikler, sosyal etkinlikler, kültürel miras, ziyaretler-türbeler kodları gelmektedir (Şekil 4). Bu kodlara ilişkin olarak görüşmeciler Antakya'ya bağımlılıklarını şu sözlerle belirtmektedirler:

“Birkaç saatlik mesafede yaşıyoruz Antakya'ya ama aynı tadı asla bulamıyoruz.” (G1)

“Yemeklerimiz için Antakya'ya bağlıyız. Çünkü mesela bir oruğu yapmak için Antakya kasabından et alacaksın başka yerden aldığınla aynı tadı bulamıyoruz.” (G30)

“Burada alıştığımız bir yemek kültürümüz var. İstedığımız dakikada taze sebzeye ulaşabiliyoruz. Kendi ektiğimiz ürünleri kullanabiliyoruz, dışarıda bakkaldan, marketten almak zorunda kalıyoruz, kendi ektiğimizi kullanmak farklı bir şey.” (G8)

“Burada bir kere bile istediğimiz gibi bir et yemeği yiyemedik. Çünkü gerçekten ne eti yediğimizi bilemiyoruz. Bir katıllı bile yapamadım. Burada o kadar fırınlara baktım ama olmadı. Antakyalı olmamıza rağmen yemekleri başka yerde yapamıyoruz, Antakya gibi doyurucu yemek olmuyor.” (G4)

“Burada üretilen ürünler çiftçilerin kendilerinin doğal olarak kullandığı ata tohumlarından olduğu için burada yapılan yemekler de daha farklı tatta oluyor. Buranın insanı emek sarf ederek ürünlerini üretiyor hayvancılık yapan da çok emek sarf ediyor, çiftçilik yapan da çok emek sarf ediyor ve doğal ürünlere yönelim daha yüksek düzeyde burada. Belki de bununla ilgili olsa gerek buranın pek çok ürünü daha lezzetlidir Örneğin peyniri daha lezzetlidir, en basitinden domates, salatalık, maydanozu bile daha lezzetlidir burada.” (G25)

“Antakya dışındayken de yaptık içli köfteyi ama buradaki tadı olmuyor artık hayvanın beslenme şekline mi, yediği otlardan mı bilmiyorum ama aynı el, aynı kişi yapsa da aynı tat olmuyor.” (G32)

“Bizde ibadetten sonra yemek dağıtılır. Hırısı adında Antakya'ya özgü bir yemek vardır, bunu başka bir yerde bulamazsınız.” (G14)

“Bizim burada törenlerimiz var, bayramlarımız var. Geleneklerimiz var. Haftada bir kesin bir adak yapan insan oluyor orada toplanıyoruz, yemeğimizi yiyoruz. Din yönünden Antakya vazgeçilmezim.” (G8)

“Gelenekler görenekler zaten Antakya'da çok fazla var. Bizim kendi kutladığımız bayramlar var bunların bazıları dini, bazıları gelenek görenek şeklinde. Bunlardaki ritüellerin çoğunu da aslında büyüklerimiz yapabiliyor. Biz aktarımını yapıyoruz, asıl sahiplenen için altından kalkan büyüklerimiz. Onlar olmasa biz de bunları başka şehirde yaşatamayız...Yine bizim başka bir yerde yaşayamayacağımız Gadir-i Hum Bayramımız var. Onda bütün çarşı kapanır. Hiç kimse ticari amaçla bir şey yapmaz o gün. Bunu başka bir yerde görmezsiniz. O gün Alevisi de Sünnisi de Hristiyanı da dükkânını açmaz Ve birbirlerine iyi niyette bulunurlar. Güneş batana kadar dükkânlar açılmaz para kazanılmaz sadece dini ritüeller yerine getirilir. Yine bayramlaşma gibi olur büyüklerin yanına gidilir el öpülür, temiz giysiler giyilir. Mesela o gün, Samandağ ilçesinde okullar kaymakamlığın izniyle tatil olur, zaten okulu açsanız da çocuklar o gün okula gelmez. Bunu başka hiçbir yerde yaşayamayız.” (G30)

“Bizde din daha çok erkekler üzerinden yürüyor mezhebimize bağlı olarak. Ritüeller çok farklı, bir arada olmak bu anlamda çok önemli. Dini etkinliklerin toplu yapılması bunların

Yapılmasına vesile olan din büyüklerinin bu şehirde olması önemli. Anne babamızdan gördüklerimiz bize miras bunları devam ettirmek hem borcumuz hem gereklilik hem de yaşam biçimimiz halinde. Bu nedenle Antakya'da olmak zorundayız.” (G32)

“Canın sıkıldığında nasıl annenin evine gidersen kapısını çalar girersin. Türbeye de o rahatlıkla gidersen kendini o huzurda, o rahatlıkta hissedersin. Bunu başka bir yerde yapabileceğimi sanmıyorum.” (G17)

Görüşmeciler Antakya'ya bağımlı olmaları ve Antakya dışında olmayacakların başında yemek kültürü ve dini etkinliklerinden bahsetmektedir. Antakya'nın yemek kültürünün Antakya'da yetişen ürünlerle bir bütün olduğunu, farklı yerde devam ettirilmesinin mümkün olmadığını belirtmektedirler. Dini ritüeller ise, görüşmecilerin belirttiğine göre Antakya'da birlik beraberlik duygusu içinde devam ettirilebilecek, Antakya dışında sürekliliği sağlanamayacak şekildedir. Antakya'da yemek kültürü ile dini etkinlikler de iç içe geçmiş durumdadır. Görüşmeciler bunların ancak Antakya'da devam edebileceğini söylemlerinde vurgulamaktadır.

Antakya'da özellikle kadınlar için özgür, rahat bir ortamın olması; aile ve arkadaşlar ile bir arada yaşamanın ancak Antakya'da mümkün olması, doğal güzellikleri gibi sebeplerle görüşmeciler Antakya'ya bağımlı olduklarını belirtmişlerdir. Görüşmecilerin Antakya'ya bağımlılıklarının bir başka sebebi de iş ve ekonomik koşullardır. Özellikle Antakya'da esnaf ya da çiftçi olarak çalışanların Antakya'ya ekonomik bağımlılıkları daha yüksektir. Bu durumu şu sözlerle dile getirmektedirler:

“Bahçelerimiz var. Emek verebileceğim hiçbir şey yok başka yerde.” (G21)

“Bizim her şeyimiz Antakya'da. Biz Antakya'ya ekonomik sebeplerle de bağımlı durumdayız ve ekonomik sıkıntılar sebebiyle artık dönmemiz gerekiyor. İş yerlerimizin Antakya'da olması sebebiyle dönüp tekrar deneyeceğiz.” (G6)

“Şehir dışındakilerle konuşuyorum. İnsanlar perişan oluyor çaresizlikten. Para azalıyor, hayat pahalı. Geri dönüyorlar. Sabit maaşı olmayan Antakya'da olmak zorunda, işleri burda.” (G8)

Yer değiştirme durumu ile yer duygusu arasındaki ilişki: Çalışmanın bu bölümünde üçüncü araştırma sorusu olan “Halkın Antakya'ya yönelik yer duyguları, deprem sonrası yer değiştirme durumlarını ve yerleşim yeri tercihlerini nasıl etkilemiştir?” sorusuna yanıt aranmaya çalışılmıştır.

Görüşmeler genel olarak değerlendirildiğinde Antakya halkının yer duygularının yüksek olduğu söylenebilmektedir. Yerleşim yeri tercihi göre yer duygusu bileşenlerine yönelik kodların dağılımını gösteren kod matrisi incelendiğinde ise, deprem sonrası Antakya'da ayrılıp geri dönenlerin yer bağılıkları diğer gruplardan yüksek olduğu görülmektedir (Şekil 7).

Kod Sistemi	Uzun süreli başka yere yerleşenler	Ayrılıp geri dönenler	Hiç ayrılmayanlar
Yer Duygusu			
Yer Kimliği			
Yer Bağlılığı			
Yer Bağımlılığı			

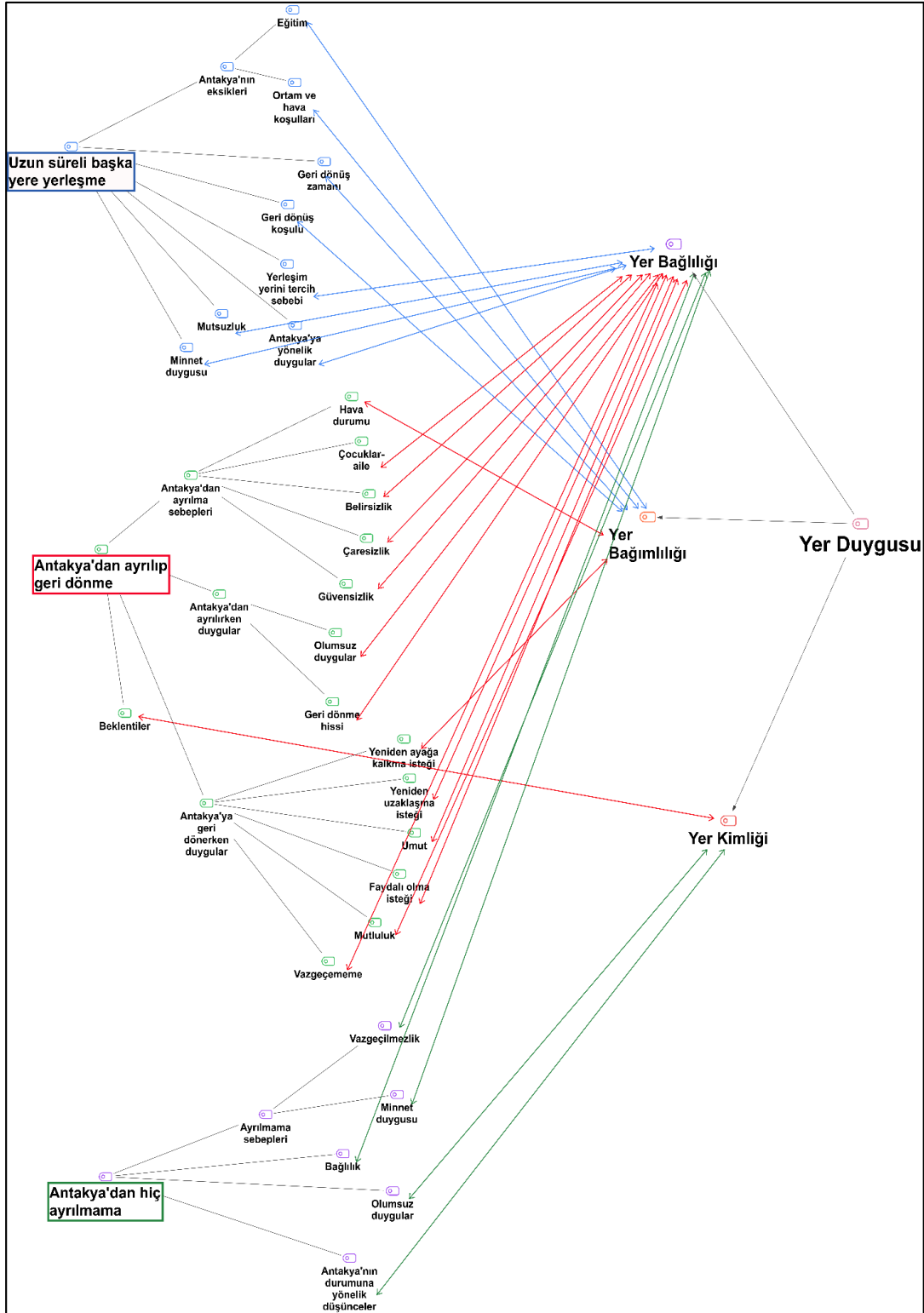
Şekil 7- Yerleşim yeri tercihi göre yer duygusu bileşenlerine yönelik kodların dağılımını gösteren kod matrisi

Figure 7- Code matrix showing the distribution of codes for sense of place components according to residential location preference

Grupların yer duyguları kendi içlerinde değerlendirildiğinde, tüm grupların yer bağılıklarının en yüksek alt bileşen olduğu tespit edilmiştir. Uzun süreli başka yere yerleşenlerin yer duygusu bileşenleri içinde en fazla yer bağılılığı duygularının yüksek olduğu yer bağımlılıklarının daha düşük olduğu görülmektedir. Antakya'dan hiç ayrılmayanların yer bağılıkları ve yer kimliği duyguları, yer bağımlılığı duygularından yüksek olarak belirlenmiştir (Şekil 7).

Yer değiştirme/değiştirmeme durumu ile yer duygusu arasındaki ilişki haritası incelendiğinde ortaya çıkan kodların en fazla yer bağılılığı ile ilişkili olduğu görülmektedir. Kodlar ikinci olarak yer bağımlılığı ile ilişkili

iken, yer değiştirme durumu ile yer kimliği arasında en düşük ilişki olduğu belirlenmiştir. Uzun süreli başka yere yerleşenlere yönelik oluşturulan kodların 4'ü yer bağlılığı, 4'ü yer bağımlılığı ile ilişkilidir. Antakya'dan ayrılıp geri dönenlere ilişkin oluşturulan kodların 1'i yer bağımlılığı 1'i yer kimliği ile ilişkilirken, 6'sı yer bağlılığı ile ilişkilidir. Antakya'dan hiç ayrılmayanlara yönelik oluşturulan kodların 3'ü yer bağıllığı, 2'si yer kimliği ile ilgilidir (Şekil 8).

Şekil 8- Yer değiştirme/değiştirmeme durumu ile yer duygusu arasındaki ilişki haritası
Figure 8- Relationship map between displacement/non-displacement and sense of place

Uzun süreli başka yere yerleşenler kategorisi kapsamında oluşturulan Antakya'ya yönelik duygular, mutsuzluk, yerleşim yerini tercih sebebi ve minnet duygusu kodları yer bağlılığı ile ilişkilidir. Bu kodlar kapsamında görüşmecilerin sözlerinden örnekler şöyledir:

“Şehir içindeki yıkımın boyutunu görünce tarif edemiyorum duygularımı ama boşluk ve acı en çok.” (G1)

“Antakya'ya borçlu olduğumuzu düşünüyorum Antakya'nın bize sunduğu nimetlere, tarihe, Atatürk'ün Hatay'a verdiği tarihsel öneme, Antakya'nın bize sunduğu berekete...Biz bunu tanıtmak zorundayız, korumak zorundayız. Buna karşı borçluluk duygumuz var, Antakya'yı asla gözden çıkaramayız. Sadece şu an aklımda güzel kalması için bir süre uzaklaşmış olmayı tercih ediyorum.” (G27)

“...Bunun dışında da benim takılacağım nokta mutlu yüzler görememek olacaktır. Etrafımda çok fazla negatif ve travmatik insan olduğu zaman ben de kendimi mutlu hissedemem...Neredeyse her aileden birilerinin kaybının olmasının verdiği enerji yoksunluğundan, mesleklerini icra ederken mutlu olabileceklerini sanmıyorum. Örneğin bir öğrenciye mutlu bir öğretmen gelebileceğini düşünmüyorum. Bir süre Antakya'nın çok fazla negatif enerjisi olacağını ve bunun da çocuklarıma yansımaması gerektiğini düşünüyorum. Yoksa yemek barınma bunlar bir şekilde halledilebilecek şeylerdi...” (G27)

“Eğer buradan gidersek İzmir'e gitmeyi düşünüyoruz Bunun sebebi de oranında rahat bir yapısının olması, insanların İzmir'de daha rahat bir yaşantısının olması ve öngörüsünün hoşgörüsünün olması.” (G9)

“Mersin'i seçtik. Antakya'ya en yakın güvenli yer olması ve Akdeniz iklimi olması sebebiyle.” (G1)

“Mersin'e yerleşme sebebimiz Antakya'ya yakınlık. Bağımız var, kopamıyoruz. Sık sık Antakya'ya gitmemiz gerekiyor. Eşimin ailesi orada hala.” (G34)

“Mesleğim gereği çok insanla görüşüyorum. Aydın'a giden akrabası orada diye İstanbul'a giden annesi, babası orada diye, Kars'a giden var neden kardeşi orada öğretmen mesela. Bir arkadaşım Didim'e gitti, ne güzel tatil yeri dedim, yok kız kardeşim orada dedi. Dışarıya gidenlerin %90 oranında durumu bu.” (G18)

“Aksaray'da arkadaşlarımız vardı. Buraya gelmemiz için teşvik edenler onlar oldu.” (G35)

“Sakarya'ya gelme sebebimiz ablamın, eniştemin burada olması. Akraba yanına geldik.” (G33)

“...Yine tanıdık birinin olması, kardeşim Ankara'da. Yine döndük döndük, gerçekten ona geldik tanıdıklık önemli, biz gerçekten onu istiyoruz. Biz şehre gitmiyoruz aslında. Biz oradaki insana gidiyoruz. Oradayken de yine tanıdıklarımızla görüşüyoruz. Mesela kuzenimin Ankara'ya yerleşeceğini duydum mutlu oldum. Orada da farklı insanlar var ama biz Antakyalılarla bir araya gelmeyi tercih ediyoruz, ekibimizi oluşturabildik mi ona bakıyoruz, bir araya gelebilecek miyiz Antakyalılar olarak onu düşünüyoruz.” (G27)

Uzun süreli başka yere yerleşen kişilerde yer bağlılığının var olduğunu ancak Antakya'ya yönelik olumsuz duygulara sahip olmaları nedeniyle Antakya'yı bu haliyle yaşamak istemediklerini söylemek mümkündür. Farklı yere yerleşen ya da yerleşmek isteyenlerin yer seçim sebeplerinde Antakya'ya toplumsal, kültürel ve iklim olarak yakın yerler arama isteği ve Antakya'dan tanıdıklarının, yakınlarının olması temel etkenlerdir. Bu durum da, başka yere yerleşenlerin yer bağlılıklarının yüksek olduğunun bir göstergesidir.

Uzun süreli başka yere yerleşenlere yönelik oluşturulan Antakya'nın eksikleri: eğitim, ortam ve hava koşulları, geri dönüş koşulu, geri dönüş zamanı kodları yer bağımlılığı alt kategorisi ile ilişkilidir ve görüşmecilerin şu sözleriyle ifade edilmektedir:

“Kızım 3. sınıfa geçecek, gitme düşüncemizin en önemli nedeni de O, kızım depremden çok fazla etkilendi. Evde kalmak istemiyor. Özel okuldaydı konuştum okulla açılacağını söylüyor ama ne derece faydalı olacak soru işaretleri var kafamda.” (G9)

“Deprem sonrasında göç edenlerin çoğu çocuğunun eğitimi için endişe edenler. Eğitim aksamasın, sağlık imkânları aksamasın, çocuğunu ailesini koruyabilsin diye düşünenler daha çok göç ettiler.” (G10)

“Eğitim, sağlık ve barınma en önemli problemler. Evimiz orta hasarlıydı ama yağmularla ağır hasarlı hale geldi...Benim memleketim orası, ekmeğini yedim. Hizmet edemediğim için hala kendimi suçlu hissediyorum. Ama özellikle eğitim için bırakıp gelmek zorunda kaldım. Şu an 8. Sınıfta çocuğum, dersane, okul ve öğretmen ihtiyaçları var. İleride, kendi kariyerimiz için onun kariyerini yok saymış olmayalım diye çıktık oradan ama gönül isterdi ki, 24 saat Antakya için çalışayım. Ona enerjim de var, isteğim de var ama bizi tutan şey çocuklarımızın tam sınav zamanında olmaları. Bir gün tabi ki döneceğim, kendi vatanım, kendi memleketim.” (G33)

“Birçok insan da zaten çocuklarının eğitim durumu yüzünden şehri terk etmek zorunda kaldı. Mesela birkaç özel okul şu an açıyor. Sadece bu sebeple bile geri dönen aileler biliyorum. Çünkü dışarıda durmalarının tek sebebi eğitimdi.” (G18)

“Şu an eğitim en önemli eksiklik. Eğitimde sıkıntılar olduğunu düşünüyorum. Şu anda eğitim çağında çocuğu olmayanların daha kolay Antakya'ya döneceğini ve daha kolay Antakya'ya ayağa kaldırmak için çalışacağına inanıyorum. Çok fazla böyle eğitimle ilgili kaygım olmasa bir şeyler yaparım derdine düşerim ama bence eğitim çok önemli.” (G27)

“Çocuklar için ayrıldık Antakya'dan. Biri 4,5 yaşındaydı. Deprem olduğunda eşim 8 aylık hamileyi, doğum için çıkmamız gerekiyordu. Antakya'da hastane yoktu, herhangi bir sağlık hizmeti yoktu.” (G34)

“...Bir taraftan da şu anda çok yıkım olduğu için her taraf toz olduğu için hiçbir sosyal hayat kalmadığı için gitmek istiyorum.” (G9)

“Ayrıca şu an sağlıklı bir hava kalitesinin olduğunu da düşünmüyorum. Solunan havanın çok kötü olduğunu düşünüyorum bunun yaratacağı sağlık problemleri de beni ürkütüyor.” (G27)

“Antakya'yı tam olarak yeniden yapabilirlerse ve eski dokuyu koruyarak yapabilirlerse dönerim. Ama eski dokuyu yeniden oluşturamazlarsa dönmeyi düşünmüyorum.” (G9)

“Yurt dışı seçeneğimiz olduğu için başımızı sokacak bir konteyner olsun yeter durumunda değiliz. Koşullar ancak çok iyi duruma gelirse dönebiliriz. Su, elektrik, havadaki tozun yok olması ve yaşanabilir koşullar olduğu zaman, içinde yanmayacağı ya da donmayacağı güvenli bir yere sahip olabildiğimiz zaman ancak döneriz...Ben kısa ziyaretler dışında uzun bir süre Antakya'ya yerleşmeme taraftarım” (G1)

“Kalacak yer, iş yerimiz yıkıldığı için çalışma imkanın kalmaması ve okul problemleri nedeniyle Antakya'dan ayrıldık.” (G35)

“Bir yıl sonra buranın düzeleceğine hiç inanmıyorum Bence en az 5 yıl sürecektir.” (G27)

“En en geç 4-5 sene, hatta 4-5 seneden de önce yeniden dönmeyi düşünüyorum.” (G2)

“Antakya şu an özlem bizim için. Evimizi versinler de gidelim diye düşünüyorum. Mutlaka dönmeyi düşünüyoruz. Bu sene de olur, 3-5 yıl sonra da olur ama döneceğiz. Bizi Antakya'ya çeken bir şeyler var, dışarda yapamıyoruz.” (G34)

Antakya'dan farklı bir yere yerleşmiş ya da yerleşme isteğinde olanların bu tercihlerindeki temel sebebin Antakya'daki eğitim koşullarının yetersizliği olduğunu söylemek mümkündür. İkinci olarak da, yıkım çalışmaları sebebiyle hayat ve hava şartlarının yaşamaya elverişli olmadığı düşüncesi ve ekonomik kaygılar Antakya dışına yerleşme sebebidir. Eğitim, sağlık hizmetlerinin yetersizliği ve hava koşullarının olumsuzluğu yer değiştirenlerin Antakya'ya yönelik yer bağımlılığı duygularının düşmesine neden olmakta ve bu koşulların var olduğu farklı yerleri tercih etmektedirler. Antakya dışında yerleşenler, Antakya'da eğitim, sağlıklı hava, uygun barınma imkânları ve geleneksel dokunun yeniden oluşması durumunda Antakya'ya dönmek istediklerini belirtmektedir.

Antakya'dan ayrılıp geri dönenlerin Antakya'dan ayrılma sebepleri içindeki hava durumu alt kodu yer bağımlılığı ile ilişkili iken, çocuklar ve aile, belirsizlik, çaresizlik, güvensizlik alt kodları yer bağımlılığı ile

ilişkilidir (Şekil 8). Antakya'dan ayrılırken duygular koduna ait alt kodlar olan *olumsuz duygular* ve *geri dönme hissi* alt kodları yer bağlılığı ile ilişkilidir. Bu kodlara yönelik görüşmeciler duygularını şu sözlerle ifade etmişlerdir:

“Buradan çıkma sebepim, burası o dönemde aşırı soğuktan bacağımda protez var, onun için bir de ve torunlarım için. Torunlarım burada, bu şartlarda kalamazdı o yüzden Aksaray'a gittim.” (G8)

“Depremden sonra aslında buradan tek çıkış sebepimiz kızımızın sağlık sorunuydu. Ortamın durumu onun sağlığını daha kötüye götürüyordu. Bizim ve ailelerimizin evlerinin yıkık olması ve depremler devam ettiği için başka çaremiz yoktu. Önce 4 gün kadar serada kaldık. O dönemler, Antakya'nın en soğuk olduğu dönemlerdi. Yastıklardan buz ayıklıyorduk. Altımızdan sular şarıl şarıl akarken biz uyumaya çalışıyorduk. Öyle bir dönemde kızımızın durumunu riske atmamak adına çıkmamız gerekti. Ama çıkarken ailemi burada bıraktığım için çok üzülen ağlayarak çıktım. Hatta Aksaray'a gittiğimde ilk duş alacağım zaman ağlama ihtiyacı hissettim. Çünkü ailemi burada bırakmıştım ve onlar çok kötü koşullardaydı. Bir şey yaparken, yemek yerken, duş alırken onların yapmadığı şeyleri yapmak, sadece ailem için söyleyemiyordum burada geride bıraktığımız herkes için söylüyorum, vicdan azabı hissettiriyordu. Kendimizi çok kötü hissediyorduk ama sağlık sebepli çıkmaya mecburduk.” (G31)

“Çocuklarım küçük olduğu için çıktım Antakya'dan” (G17)

“Eşim ve kızım için gitmeye karar verdim. Çünkü eşimin annesi kalp hastası ve dışarıda yaşıyorlardı. Bir de sürekli oğlu için üzülen daha kötü olmasını istemedim. Çünkü o sırada haberleşemiyorduk bizden haber alamıyorlardı ve daha kötü hissedecekti kendini, her şey daha kötüye gidecekti. Aslında bu sorumluluklardan kurtulmak için gitmeye karar verdim. Zaten benzinimiz yoktu o süreçte biterse hiç çıkamayacaktık. Onun için birkaç gün içinde çıkmaya karar verdik. 10 saatte gidebildik Mersin'e. Mersin'e gitme sebepimiz de eşimin ailesinin orada yaşıyor olmasıydı.” (G30)

“Bendeki tek his ise güvenlik hissi idi. Çok bir şey düşünmeden sadece güvenli bir yere geçmeyi düşündüm. Üzüntü, acı gibi hisler geri plandaydı acil olarak güvenli yere ulaşmamız gerekiyor diye düşünüyordum.” (G1)

“Yağmalar, hırsızlık başladı. Silah atmaya başladılar geceleri. Aslında insanların bu kadar çok göç etmesinin sebeplerinden biri bu, yeme içme, barınma sıkıntıydı ama en büyük sıkıntı bu güvensizlik ortamıydı.” (G10)

“Yıkık ve terk edilmiş bir kentti. Nasıl ifade edeyim? İnsanların çaresiz kaldığı ve kimsenin yardım etmediği bir yer olarak hissettiğimiz için ayrılmak zorunda kaldık. Kaçış olarak görüldü.” (G9)

“Yardım yoktu belirsizlik vardı. Bizi dışarıya yönelten belirsizlik duygusuydu. Belirsizlik duygusuyla çıktık biz. Ne olacağını, ne yapacağımızı bilemediğimiz için...” (G17)

“Antakya'dan ayrılırken geriye sadece yıkıntının kaldığını görünce tabii ki çok üzüldük. En çok geri dönüp dönemeyeceğimizi düşündük. Uzun süreli bir ilişkiden ayrılır gibi bir his vardı. Hüzün dolu ve tekrar gelip gelemeyeceğini bilmediğim bir his.” (G14)

“Her şeyi geride bırakıp başka yere gitmek insana çok zor geliyor.” (G3)

“Döneceğimi bilerek ayrıldım. İsteyerek gitmedim zaten mecburiyetten çıkmak zorunda kaldım.” (G17)

“Zaten ilk günden beri nasıl döneceğimizin peşindeydik. Ama 3 ay ama 6 ay bir şekilde dönmek istiyorduk. Şehirdeki duvarlarda gitmedik, geri döneceğimiz şeklindeki yazılar çok fazla.” (G18)

Antakya'da ayrılıp geri dönenlerin ifadeleri incelendiğinde Antakya'dan ilk çıkış sebeplerinin başında çocuklarını zor şartlardan uzaklaştırma isteği, sağlık sorunları, havanın soğuk olması ve barınma ihtiyacını karşılayamamak gelmektedir. Yer bağlılığının temel faktörlerinden aile bağları ile birlikte Antakya'ya bağlılık konusunda en sıklıkla dile getirilen güven ortamının zarar görmesi, belirsizlik ve çaresiz durumda kalma gibi

sebepler Antakya'dan ilk ayrılma sebepleri arasındadır. Bu söylemlerden, depremin hemen ardından yer bağlılığını sağlayan unsurların bozulması ile yer bağlılığında düşme yaşandığı olduğu söylenebilir. Ancak, zorunlu sebeplerle kentten ayrılanların, ayrılırken de geri dönmeye yönelik istekleri, Antakya'nın düzeleceğine dair umutları vardır. Bunu kentin çeşitli yerlerindeki duvar yazılarında görmek mümkündür (Foto 2).

Fotoğraf 1- Geri dönme umudu taşıyan duvar yazılarından örnekler

Photo 2- Examples of graffiti including hope of return

Antakya'ya geri dönerken duygular koduna ait alt kodlardan yeniden ayağa kalkma isteği alt kodu yer bağımlılığı; vazgeçememe, mutluluk, faydalı olma isteği, umut ve yeniden uzaklaşma isteği alt kodları yer bağımlılığı ile ilişkilidir. Antakya'ya geri dönenler grubuna ait beklentiler kodu ise, yer kimliği ile ilişkili söylemlere sahiptir (Şekil 8). Bu söylemlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

“Buraya dönme sebepim kendimize bir yer yapıp hayatıma devam ettirmek. Doğduğum topraklara sahip çıkmak için döndüm.” (G8)

“Saray caddesinde kuruyemişçi dükkanım vardı. Evimiz de dükkanım da yıkıldı. Şimdi küçük konteynerde Harbiye Caddesi'nde açtık kuruyemişçiyi, artık ne olursa olsun gitmem bir daha.” (G28)

“Yeniden ayağa kalkacağımız duygusuyla bir şeyler yapma hissiyatıyla döndüm. Zaten Eşim başlatmıştı ev yapmaya, ben de yardımcı olacağım duygusuyla geldim. Yeniden ayağa kalkacağız bir yer yapıyoruz şu anda. Hayat devam ediyor.” (G17)

Yer bağımlılığını sağlayan önemli unsurlardan biri ev ve işin varlığıdır. Evlerini tekrar yaparak, iş ortamını kurarak yeniden başlama isteği ile geri dönmüş olmaları, görüşmecilerin yer bağımlılığı duygusunun varlığına işaret etmektedir.

“Başka yerde hayat kurarız diye düşündük ama olmadı, Antakyasız yapamadık.” (G28)

“Buraya gelirken çok sevinçli geldim ama buraya geldikten sonra çok zorluklarla karşılaştık ama yine de şükürler olsun bazı şeyleri yapabildik.” (G8)

“Güzel duygularla döndüm Hani sevdiğine kavuşursun ya öyle bir duyguyla döndüm.” (G17)

“Belki bir faydam olur, belki iyileştiririz, yani sen ben o, herkesin bir faydası olduğunu düşünüyorum. İnsanların içinde iyilik ölmemiş, iyi insanlar sayesinde Antakya var ve iyileşecek...Kesin olarak nisan da geri döndük. Ben artık kendi memleketime bir faydam olsun istiyordum. Okullar açılacak söylentisi vardı. Ben aslında muafım ama yine de gelip çocuklar için yapılacak bir şeyler var mı, okul için ailem için bir faydam olur mu diye düşünüyordum. O psikoloji ile gelmişim okullar açılmadı. Ama yine de, Antakya'dan başka yere gitmek istemedim artık.” (G30)

“O dönemde ara ara çalışmak için gelmek durumunda kaldım, o zamanlarda yıkık bir şehir olmasına rağmen çok büyük bir motivasyonla geliyordum Ama sadece Antakya'ya geliyor olmak bile benim için çok büyük bir motivasyon kaynağıydı. Buradaki koşullar ne olursa olsun çalışma koşullarım ne olursa olsun burada bulunduğum süreyi çok mutlu geçiriyordum...En sonunda Haziran gibi döndük. Çünkü bir şekilde bu şehirde hayatımızı sürdürmemiz gerektiğini biliyoruz. Bu şehirden temelli asla gidemeyeceğimizi biliyoruz. Dönüp burada nasıl bir hayat kurabiliriz, nereden başlayabiliriz düşünmeye başladık Bu da

bizim için bir motivasyon kaynağıydı. Çünkü var olduğumuz şehirde bir aradaydık. Şu anda şehrimizin tekrar kurulacağına dair içimizde umut olmasa da bir arada olduğumuz için şehrimizde olduğumuz için mutluyuz.” (G31)

“...Başlarda çok kötümserdik bir daha ayağa kalkamaz Antakya diye, bu kadar yıkımdan sonra bir şey yapabileceğimizi hayal edemiyorduk. Ama şimdi biraz daha toparlayabileceğimize dair umudumuz var. Burada elektrik yoktu su yoktu şimdi yavaş yavaş olmaya başladı onlar da.” (G8)

“Bir umutla geri döndüm. Çünkü çağırırlarken düzelmeye başladığını söylemişlerdi. Umutlarım boşa çıktı ama o iş sayesinde geri döndüm ve bir ay kadar Antakya’da çalıştım. Döndüğümde giderken olduğundan daha kötüydü maalesef. Çünkü yıkımlar başlamıştı. Her yer toz duman altıydı...Yıkımlar bitene kadar en azından Antakya’da durmak istemediğimi söyleyebilirim.” (G14)

“Bu dönemsel bir şey değil. Kaç tane uygarlık orada deprem olduğunu bile bile, zeminin çürük olduğunu bile bile ısrarla hep aynı yere kurmuşlar şehri. Şu an biz de öğrendik ama yine de gidip oraya tekrar kuracağız şehri.” (G20)

Görüşmecilerin dile getirdikleri doğrultusunda Antakya’ya geri dönerken mutluluk ve umut duygularının yüksek olduğu söylenebilir. Ayrıca, şehirden ayrıldıktan sonra yer bağlılığı duyguları baskın gelen duygular arasında olmuş, Antakya’dan vazgeçememe, Antakya’ya faydalı olma isteği de geri dönüşlerinde etkili olmuştur. Antakya’ya döndükten sonra ise bazı görüşmeciler geleceğe yönelik umutlarının kırıldığını, zorluklarla karşılaştıklarını ancak yine de kısa süreli Antakya’dan uzaklaşma dışında Antakya’dan tamamen ayrılmamanın mümkün olmadığını vurgulamaktadırlar.

Antakya’dan hiç ayrılmayanların görüşleri doğrultusunda yer duygusu ile ilişkili oluşan kodlardan *ayrılmama sebepleri* kodu ve *vazgeçilmezlik, minnet duygusu* alt kodları ile *bağlılık* kodu yer bağlılığı ile ilişkilendirilmiştir. *Olumsuz duygular* ve *Antakya’nın durumuna yönelik düşünceler* kodları ise yer kimliği ile ilişkilidir. Antakya’dan hiç ayrılmayanların, ayrılmamalarında etkili olan yer bağlılığı ile ilişkili düşüncelerinden bazıları şöyledir:

“Ben Antakya dışında yaşayamam öyle diyeyim. Şehir kötüydü, elektrik yoktu, su yoktu, bizim ev hasarlıydı. Aslında iş de yoktu, hayvan da yoktu, tarlalar kış dönemi olduğu için bakım gerektirmiyordu işler daha yeni başlayacaktı tarlalarda. Ama ben çıkamadım içimden gelmedi. İyi gününde Antakya’dayken kötü gününde de burada kalmak gerektiğine inandım.” (G10)

“Ayrılmak istemedim Antakya’dan çünkü kime gidersen yük olacaktım ama aslında evlerimizi işgal etmesinler diye de gitmedim. Evlere giriyorlar, çok hırsızlık oluyordu.” (G11)

“Ben niye ayrılmadım Antakya’dan, ilk iki gün üç gün kaos şeklinde çok yoğun bir kaçış vardı. Antakya boşalıyordu. Biz buranın işgale açık hale geldiğini, milletin terk ettiği hissine kapıldık ve bizim terk etmememiz gerektiğini düşündüm. Hızlı bir şekilde boşaldı burası neredeyse insan kalmadı. Biz de burada kalıp bayrak açtık, ezan susmuştu ezan okuduk. Dükkânımı sokağa taşıdım, sokağı temizledim, şarkı çaldım. Milleti geri çağırdım, motivasyonumuz bu yöndeydi. Ben o zaman kendi adıma kabul edemiyordum, Antakya yıkılmamıştır diyordum ama sonra gördük ki öyle değilmiş.” (G26)

“Evimiz yıkıldı ama biz dışarı gitmedik dışarıda hiç kimsemiz yok. Burada hayvanlarımız var bahçemiz var. Bütün çocuklarım burada hiçbiri gitmedi. Çadırda kalıyoruz ama Antakya’dan vazgeçmeyiz.” (G13)

“...Hatta son yapılan asbest ölçümlerinde insanın sağlığını bozacak derecede yüksek çıktığı söyleniyor. Ona rağmen biz zaten en ağır şartlarda bile burada kalmayı tercih ettiysek o asbest riskini de göze alarak hayatımızı burada idame ettirmeye devam niyetindeyiz. Ayrılmak istemiyoruz buradan.” (G25)

“Depremden sonra duygularım kesinlikle değişmedi değişmez Antakya’ya karşı. Antakya’da yaşam şu an zor ama yine de Antakya’da kalacağım. Antakyalı olduğum için gurur duyuyorum. Biz bu şehre bağlanmışız.” (G23)

Görüşmeciler Antakya'dan vazgeçememe, yaşadığı kente minnet duyma, Antakya'yı koruma isteği gibi yer bağlılığı ve ev, iş varlığı şeklinde yer bağımlılığı ile ilişkili değerleri sebebiyle Antakya'dan ayrılmamıştır. Ayrıca, depremle birlikte yer bağılıklarında azalma yaşamamış olmaları da, Antakya'dan ayrılmamalarında bir etkidir.

Görüşmecilerin yer kimliği ile ilişkili olarak, Antakya'nın durumuna, geleceğine yönelik görüşleri ve kentin yeniden yapılanması konusunda yetkililerden beklentileri ise şöyledir:

“Bizim buranın halkı çalışkandır. Önünü açsa insanlar da yapar...Konteynerlerle devam etmek mümkün değil ama herhangi bir girişim de yok. Çok acil olarak bilim insanlarının, Çevre Şehircilik Bakanlığının, yerel yönetimlerin bir araya gelerek konutların nerede yapılacağına, nasıl yapılacağına karar vermesi ve bir girişim başlatması gerekiyor ve insanların önünü açması gerekiyor. Bizim en büyük sıkıntımız şehirlşmenin çok kötü olmasıydı ama mirasımız zengin. Eski Fransız döneminden kalma caddeler, yapılar var, caddeler dardı. Aslında bu kadar tarihi kültürel mirası olan bir şehri yeniden düzenlemek için bir fırsat doğdu. Devlet bir taraftan tarihi kültürel mirası ayağa kaldırsa, bir taraftan da insanlara nasıl iyi konut yapacağını öğretse, burası bir dünya şehri olabilir ama insanlar şu an en az 10 yıl buranın düzelemeyeceğini konuşuyorlar. Devlet bir şey yapmadığı için umutsuzluk artıyor. Deprem gerçeğini unutmuyarak, doğayı dışlamayarak, doğayı koruyarak yaşamak zorundayız. Hem doğayı koruyup hem de insanların modern şekilde yaşayabileceği bir şehir planlarsa, buranın halkı devletle birlikte burayı kalkındıracaktır.” G10

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Amaç, 6 Şubat 2023'te Kahramanmaraş ve 20 Şubat 2023'te Antakya merkezli olarak meydana gelen depremler sonrasında halkın yer değiştirme durumları ve yerleşim yeri tercihlerinde yer duygusunun etkisinin incelendiği çalışmada çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlardan şöyledir:

İnsanların doğal afetlere tepkisini anlamada yer bağılılığı şüphesiz kritik bir açıklayıcı faktördür (Qing et al., 2022). Yer bağılılığı güçlü olan bireyler afet sonrası yer değiştirme konusunda isteksizdir ve riskli bölgelere geri dönme potansiyelleri yüksektir (Bonaiuto et al., 2016; Jansen et al., 2017). Antakya'ya yönelik yer duygusunda da, bu yargıyı destekler şekilde, en fazla önem verilen alt bileşen yer bağılılığıdır. Yer bağılılığını oluşturan temel unsurlar; doğum yeri, çocukluk yaşamının geçtiği yer olması, aile, arkadaşlık bağları, aidiyet, güven ve rahatlık duygularıdır. Bu değerlerden güven ve aidiyet deprem sonrası kısa süreli zarar görmüşse de, halkın Antakya'yı yaşamlarının merkezinde hissettikleri, yer bağılıklarının çok yüksek olduğu ve bu bağılılığı depremle birlikte daha fazla fark etmeye başladıkları ve Antakya'dan ayrılmama ya da ayrılıp geri dönme durumunun temel belirleyicisi olduğu düşünülmektedir. Bu durum literatürle uyumludur. Yapılan bir çalışmaya göre; uzun süreli afet ve yerinden edilme deneyiminden sonra, Katrina Kasırgası sonrasında bölge sakinlerinin yere bağılıkları ve yer kimlikleri konusunda daha bilinçli hale gelmişlerdir (Chamlee-Wright & Storr, 2009).

Antakya'ya özgü yer kimliğini belirleyen unsurların başında çok kültürlülük gelmektedir. Ayrıca, saygı, hoşgörü, yardımseverlik, sıcakkanlılık, misafirperverlik, samimiyet, güler yüzlülük, Antakyalılık gibi değerler, Antakya'nın çok kültürlü kimliğinin insanlarda oluşturduğu yer kimliği unsurları olarak belirtilmektedir. Antakya'nın kültürel miras yapıları, Eski Antakya evleri ve dar sokakları ile üç Semavi dinin ibadet yerleri Antakya halkı için Antakya'ya ait yer kimliğinin simgesi durumundadır. Antakya halkı, Antakya'nın simgesi durumundaki kültürel miras yapılarının yeniden yapılamayacağı ve bu yapılarla özdeşleşen çok kültürlü yapının yeniden sağlanamayacağı, Antakya'nın kültürlerin bir arada oluşturduğu mozaik yapısının bozulacağı kaygısını taşımaktadır. Literatürdeki çalışmalarda Antakya'dakine benzer durumun İran ve İtalya'da yaşanan depremler sonrası görüldüğü belirtilmektedir. Buralarda depremler sonrası maddi mirasın yeniden inşası ile orada yaşayan topluluk arasında kimlik çatışmaları ve kopmalar yaşanmış ve yaşanan alan terk edilmiş, zamanla nüfus yapıları değişmiştir (Clemente & Salvati, 2017; Motawef & Asadi, 2011). Bir başka çalışmada ise, halk kültürel mirasın kaybolması endişesi ile kendileri koruma faaliyetlerinin içinde yer almışlardır. 2015 Katmandu depremi

sonrasında, yerli Newar toplulukları; festivaller, danslar, ritüeller, dualar ve performanslar gibi kültürel uygulamalar ve tarihi, kültürel ve ekonomik ilişkileri ile güçlü yer kimliği ve yer bağımlılığına sahip oldukları bölgenin kültürel mirasını korumak ve yeniden canlandırmak için yoğun çaba harcamışlardır (Devkota, 2016).

Halkın Antakya'ya yönelik yer bağımlılığının başlıca unsurlarını, yemek kültürü ve dini etkinlikler oluşturmaktadır. Antakya yemek kültürünün ancak Antakya'nın doğal ortamında yetişen ürünlerle devam edebileceği düşünülmektedir. Dini ritüeller de, ancak Antakya'da birlik beraberlik duygusu içinde devam ettirilebilir olarak görülmektedir. Yer bağımlılığının diğer unsurları ise, iş ve ekonomik koşullardır. Özellikle Antakya'da esnaf ya da çiftçi olarak çalışanların Antakya'ya ekonomik bağımlılıkları daha yüksektir.

Genel olarak, Antakya halkının yer duygusu yüksektir. Görüşme yapılan gruplar bazında değerlendirildiğinde; deprem sonrası Antakya'da ayrılıp geri dönenlerin yer bağlılıkları diğer gruplardan yüksek olduğu belirlenmiştir. Uzun süreli başka yere yerleşenlerin yer duygusu bileşenleri içinde en fazla yer bağlılığı duygularının yüksek olduğu yer bağımlılıklarının daha düşük olduğu görülmektedir. Antakya'dan hiç ayrılmayanların yer bağlılıkları ve yer kimliği duyguları yüksek olarak belirlenmiştir. Literatürdeki çalışmalar, Antakya halkının yer bağlılığına bağlı yer değiştirmeye yönelik tutumlarını açıklamaktadır. Güler & Kutay Karaçor (2018)'in yer bağlılığı ve risk algısı ile ilgili çalışmaları değerlendirdiği araştırmasında; yer bağlılığı olan bireylerin çevresel riskler ile karşı karşıya kaldıklarında yer değişikliği yapmak istemedikleri, riskleri göz ardı ettikleri ve felaketten sonra riskli bölgelere dönme olasılıklarının yüksek olduğunu belirlemiştir. Yapılan diğer çalışmalarda, Beichuan'da yerel halkın deprem sonrasında hala yüksek düzeyde yer kimliği, yere bağlılık ve yere bağımlılık duygularını hissettiği belirlenmiştir. Deprem sonrasında fiziksel çevre değişikliklerinin ve mekan bağımlılığının kaybolmasının yerel halkın yer duygusunu olumsuz yönde etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır (Qian et al., 2021). Kanada'nın Ontario eyaletindeki F3 kasırgası, sonrasında bölge sakinlerinin yer duygusu ve yere bağlılıkları incelenmiş ve ortak amaç ve ortak kimlik duygularının birlikte hissedildiği sonucuna ulaşılmıştır (Silver & Grek-Martin, 2015). Çin'deki Wenchuan depreminden sonra bölge sakinlerinin başa çıkma davranışı yer bağımlılığını ve yer kimliğini yeniden kazanmaya yardımcı olduğunu göstermiştir (Zheng et al., 2019).

Uzun süreli başka yere yerleşen kişilerde yer seçim sebeplerinde Antakya'ya toplumsal, kültürel ve iklim olarak yakın yerler arama isteği ve Antakya'dan tanıdıklarının, yakınlarının olması yer bağımlılığının var olduğunu göstermektedir. Ancak, Antakya'daki eğitim şartlarının yetersizliği, hava kirliliği ve Antakya'daki mutsuzluk ortamı bu kişilerin yer bağımlılıklarını azaltmaktadır ve bu kişiler şartların düzelmesi durumunda geri dönüş fikrinin varlığı ile birlikte, Antakya dışında yaşamayı tercih etmektedir.

Antakya'dan ayrılıp geri dönenlerin Antakya'dan ayrılma sebepleri içindeki *hava durumu* alt kodu yer bağımlılığı ile ilişkili iken, *çocuklar ve aile, belirsizlik, çaresizlik, güvensizlik* alt kodları yer bağımlılığı ile ilişkilidir (Şekil 8). Antakya'dan ayrılırken duygular koduna ait alt kodlar olan *olumsuz duygular* ve *geri dönme hissi* alt kodları yer bağımlılığı ile ilişkilidir. Antakya'da ayrılıp geri dönenlerin, Antakya'dan ilk çıkış sebeplerinin başında çocuklarını zor şartlardan uzaklaştırma isteği, sağlık sorunları, havanın soğuk olması ve barınma ihtiyacını karşılayamamak, yer bağımlılığının temel unsurlarından güven ortamının zarar görmesi, belirsizlik ve çaresiz durumda kalma gibi sebepler Antakya'dan ilk ayrılma sebepleri arasındadır. Depremin hemen ardından yer bağımlılığını sağlayan unsurların bozulması ile yer bağımlılığında düşme yaşanmasına ve kentten ayrılmak zorunda kalmalarına rağmen ayrılırken de geri dönmeye yönelik istek ve umutları mevcuttur. Bu grupta olanların yer bağımlılığı, kısa sürede Antakya'ya geri dönmelerini sağlamıştır.

Antakya'dan hiç ayrılmayanların, Antakya'dan vazgeçememe, yaşadığı kente minnet duyma, Antakya'yı koruma isteği gibi yer bağımlılığı ve ev, iş varlığı şeklinde yer bağımlılığı ile ilişkili değerleri yüksektir ve depremlerle birlikte yer bağımlılıklarında azalma yaşamamışlardır. Halkın, Antakya'nın geleceğine yönelik beklentileri yer kimliği ile ilişkilidir. Halk, kısa süre içinde yeniden yapılanmanın planlı, depreme ve doğaya uyumlu bir kentleşme anlayışı ile başlamasını beklemektedir. Ayrıca, Antakya'daki farklı dinlere ait ibadet yerlerinin, Antakya kültürel mirasının yeniden ayağa kaldırılmasını ve çok kültürlü dokunun yeniden sağlanabilmesini beklemektedirler. Literatürde halkın beklentileri dikkate alınmadan yapılan yerleştirmelerin sonuçlarına ilişkin çalışma Antakya halkının kaygı beklentilerini doğrulamaktadır. Gediz depremi sonrası, Yeni Gediz'e yerleşen

halk geleneksel toplumsal yapının korunmasına dikkat edilmeden yerleştirme yapılması sebebiyle aidiyet duygusu oluşturmamışlardır (Erkan vd., 2007).

Sonuç olarak; “*Gitmek mi zor, kalmak mı?*” sorusunun yanıtı net değildir. Kalanlar Antakya'nın yoksunlukları ile mücadele ederken Antakya'da olmanın mutluluğu ve huzurunu yaşamaktadırlar. Gidenlerin büyük kısmı Antakya'ya duydukları yer duygusunun yüksekliği ile başka bir yere ait olamamış ve geri dönerek aidiyet duygularını yaşadıkları yerde olmayı tercih etmiştir, ancak yine Antakya'nın yoksunlukları ve gelecek kaygılarını yaşamaktadırlar. Antakya'da olanlar umut ve umutsuzluğu iç içe yaşamaktadır. Gidip de henüz dönmeyenler ise, Antakya'nın imkân olarak eksiklerinden uzaklaşmış ancak Antakya'ya bağlılıkları geri dönme fikrini hep canlı tutmaktadır ve gittikleri yere yönelik yer duyguları oluşmamıştır.

Bir yere duyulan aidiyetin yüksekliğinin afet alanının iyileştirilmesi amaçlı üretilen proje ve politikaları etkileyeceğinden hareketle (Orhan & Keskinok, 2019), Antakya halkının yer duygularının yüksek olması, Antakya'da yaşamaya devam etme ve gidenlerin geri dönme isteğinin olması kentin yeniden yapılanması açısından olumludur. Bu durumun, yetkililer tarafından iyi değerlendirilmesi gereklidir. Halka, kentin geleceğine yönelik umudun verilmesi önem taşımaktadır. Bu umut da sadece sözle değil halkın ihtiyaçlarını dikkate alarak oluşturulmuş planlarla verilmelidir. Kentsel yapılanma anlamında, deprem öncesinden daha sistemli ve deprem riskinin dikkate alındığı bir kentsel gelişim planı oluşturulmalı ve hayata geçirilmeli, ekonomik imkânlar, eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler konularındaki eksikler belirlenerek önceliklendirilmelidir. Toplumsal yapı bağlamında da, farklı kültürleri Antakya'ya bağlayan kültürel yapıların aslına uygun yeniden yapılması ve farklı kültürlerin Antakya'ya geri dönmelerini ve çok kültürlü yapının tekrar sağlanması yönünde önlemler alınmalıdır.

Teşekkür: Yaşadıkları zorlu sürece rağmen görüşme isteğini kabul eden tüm görüşmecilere ve Antakya'daki görüşmelerde yanımda olan Eniştem Abdülmecit Yalçın'a şükranlarımı sunuyorum.

Çıkar Çatışması / <i>Conflict of Interest</i>	Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir. <i>The authors declared no conflict of interest</i>
Finansal Destek / <i>funding conditions</i>	Yazar(lar) bu çalışma için finansal destek almadıklarını beyan etmiştir. <i>The authors declared that this study has received no financial support</i>

REFERANSLAR

- AFAD (2024). *Açıklamalı Afet Yönetimi Terimleri Sözlüğü*. <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozluğu>
- Alaeddinoğlu, F., Sargın, S., & Okudum, R. (2011). 2011 Van Depremi ve Kentsel Nüfusta Mekânsal Farklılaşmalar. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 39, 133–149.
- Ariccio, S., Petrucci, I., Ganucci Cancellieri, U., Quintana, C., Villagra, P., & Bonaiuto, M. (2020). Loving, leaving, living: Evacuation site place attachment predicts natural hazard coping behavior. *Journal of Environmental Psychology*, 70(2020), 101431. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2020.101431>
- Arslan, E. (2022). Nitel Araştırmalarda Geçerlilik ve Güvenilirlik. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2022(51), Ö395-Ö407.
- Arslan, H., & Ünlü, A. (2010). Afet sonrası yeniden yapılanma sürecinde yer değiştirme ve yere bağlılığın değerlendirilmesi: Düzce örneği. *itüdergisi/a mimarlık, planlama, tasarım*, 9(1), 43–53.
- Ayberk, C. (2018). Yer Bağlılığı Açısından Ters Yüz (Inside Out) Filminin Nitel Analizi. *Coğrafi Bilimler Dergisi*, 16(2), 273–287.

- Baylan, E., Aşur, F., & Şehribanoğlu, S. (2018). Sense of place and satisfaction with landscaping in post-earthquake housing areas: The case of Edremit TOKI-Van (Turkey). *ACE: Architecture, City and Environment*, 13(38), 31–56. <https://doi.org/10.5821/ace.13.38.5207>
- Bernardo, F. (2013). Impact of place attachment on risk perception: Exploring the multidimensionality of risk and its mag. *Estudios de Psicología*, 34(23), 323–329.
- Bonaiuto, M., Alves, S., De Dominicis, S., & Petruccelli, I. (2016). Place attachment and natural hazard risk: Research review and agenda. *Journal of Environmental Psychology*, 48(2016), 33–53. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2016.07.007>
- Bowring, J. (2013). Topophilia and topophobia in the post-earthquake landscape of Christchurch, New Zealand. *Rev. Geo.Sur.*, 4(6), 103–122.
- Carroll, B., Morbey, H., Balogh, R., & Araoz, G. (2009). Flooded homes, broken bonds, the meaning of home, psychological processes and their impact on psychological health in a disaster. *Health & Place*, 15(2), 540–547.
- Chamlee-Wright, E., & Storr, V. H. (2009). “There’s No Place like New Orleans”: Sense of Place and Community Recovery in the Ninth Ward after Hurricane Katrina. *Journal of Urban Affairs*, 31(5), 615–634. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9906.2009.00479.x>
- Chen, T.-L. (2020). Structural analysis of how place attachment and risk perceptions affect the willingness to live in an earthquake-prone area. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 29(4), 557–573. <https://doi.org/10.1108/DPM-08-2018-0249>
- Clemente, M., & Salvati, L. (2017). ‘Interrupted’ Landscapes: Post-Earthquake Reconstruction in between Urban Renewal and Social Identity of Local Communities. *Sustainability*, 9, 1–13.
- Cresswell, T. (2004). *Place: A Short Introduction*. Wiley-Blackwell.
- Çetinkaya, E. (2004). *17 Ağustos 1999 Depreminden Sonra Adapazarı’ndan Göç Edip Geri Dönenlerin Dönüş Sebepleri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Demir, G. (2022). *Nusaybin’de (Mardin) Kentsel Dönüşümün Yer Duygusuna Etkileri* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi.
- Devkota, B. P. (2016). *Revival from Rubble: Community Resilience at UNESCO World Heritage Sites in Kathmandu after 2015 Earthquake* [Yüksek Lisans Tezi]. University of Waterloo.
- Diñç, Y. (2023). 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş depremleri sonrası yeniden yapılanma sürecinde yere bağlılığın değerlendirilmesi: Antakya (Hatay) örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, 83, 45–57. <https://doi.org/10.17211/tcd.1347063>
- Doldur, H. ve Nesipoğlu, Ö. (2022). Antakya Şehri ve Yakın Çevresinde Rekreatyon Faaliyetlerinin Özellikleri ve Dağılışı. *Coğrafya Dergisi*. 44, 31-47.
- Erkan, N.Ç., Seçilmişler, T. & Boşdurmaz, N. (2007). 35 Yıl Sonra Gediz Depremi: Depremin, Yaşayanlar ve İki Yerleşme Üzerindeki Etkileri. *TÜBA Kültür Envanteri Dergisi*, 6(2007), 139-149.
- Göközkut, B. (2023). *Bursa’da Yer Duygusu İnşasında Hafıza Mekânı Olarak Kentsel Kültürel Miras Alanları*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi.
- Göregenli, M., Karakuş, P., Kösten, E.Y.Ö. & Umuroğlu, İ. (2014). Mahalleye Bağlılık Düzeyinin Kent Kimliği ile İlişkisi İçinde İncelenmesi, *Türk Psikoloji Dergisi*, 29(73). 73-85.
- Greer, A., Binder, S. B., Thiel, A., Jamali, M., & Nejat, A. (2020). Place attachment in disaster studies: Measurement and the case of the 2013 Moore tornado. *Population and Environment*, 41(3), 306–329. <https://doi.org/10.1007/s11111-019-00332-7>
- Güler, İ., & Kutay Karaçor, E. (2018). Yer Bağlılığı ve Risk Algısı Kavramları Arasındaki İlişki. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 6(4), 1377–1390. <https://doi.org/10.29130/dubited.402347>
- Gündüz, S. (2021). Eski Antakya Evlerine Kent Kimliği Açısından Bir Bakış. *Kültür Araştırmaları Dergisi*. 11, 1-16
- Haney, T. J. (2018). Paradise found? The emergence of social capital, place attachment, and civic engagement after disaster. *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, 36(2), 97–119.
- Hatay Planlama Merkezi. (2023a). [Nisan 2023 / Kahramanmaraş Depremi Tespit ve Değerlendirme Raporu](#).
- Hatay Planlama Merkezi. (2023b). [Şubat 2024, Hatay İli Birinci Yıl İzleme Raporu](#).
- Hatay Planlama Merkezi. (2023c). [Kasım 2023, Öne Çıkan Sorunlar ve İhtiyaçlar](#).
- Hayır, M. & Akyol, M. (2011). Deprem Konutları ve Adapazarı Şehrinin Gelişmesine Etkisi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 22, 125-145.

- Jansen, S. J. T. (2020). Place attachment, distress, risk perception and coping in a case of earthquakes in the Netherlands. *Journal of Housing and the Built Environment*, 35(2), 407–427. <https://doi.org/10.1007/s10901-019-09706-7>
- Jansen, S. J. T., Hoekstra, J. S. C. M., & Boumeester, H. J. F. M. (2017). The impact of earthquakes on the intention to move: Fight or flight? *Journal of Environmental Psychology*, 54(2017), 38–49. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2017.09.006>
- Jorgensen, B. S., & Stedman, R. C. (2001). Sense of Place as an Attitude: Lakeshore Owners Attitudes Toward Their Properties. *Journal of Environmental Psychology*, 21(3), 233–248. <https://doi.org/10.1006/jevp.2001.0226>
- Jorgensen, B. S., & Stedman, R. C. (2006). A comparative analysis of predictors of sense of place dimensions: Attachment to, dependence on, and identification with lakeshore properties. *Journal of Environmental Management*, 79(3), 316–327. <https://doi.org/10.1016/j.jenvman.2005.08.003>
- Kaltenborn, B.P. (1997) Nature of place attachment: A study among recreation homeowners in Southern Norway, *Leisure Sciences*, 19(3), 175-189, DOI: [10.1080/01490409709512248](https://doi.org/10.1080/01490409709512248)
- Kaypak, Ş. (2010). Antakya'nın Kent Kimliği Açısından İrdelenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 7(14), 373-392.
- Motawef, Sh., & Asadi, S. (2011). *Migration after natural disasters, case study: "The 2003 Bam earthquake."* 625–632. <https://doi.org/10.2495/RAV110571>
- Mulvaney, K., Merrill, N., & Mazzotta, M. (2020). Sense of Place and Water Quality: Applying Sense of Place Metrics to Better Understand Community Impacts of Changes in Water Quality. In K. Summers (Ed.), *Water Quality—Science, Assessments and Policy*. IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.91480>
- Nanzer, B. (2004). Measuring Sense of Place: A Scale For Michigan. *Administrative Theory & Praxis*, 26(3), 362–382. <https://doi.org/10.1080/10841806.2004.11029457>
- Oktay, D. (2011). Kent Kimliğine Bütüncül Bir Bakış. *İdealkent*, 3(2011), 8-19.
- Orhan, E., & Keskinok, Ç. (2019). Afet Sonrası Hanehalklarının Yer Seçim Kararları ve Kentsel Dirençlilik: Değirmendere Örneği. *Resilience*, 3(2), 359–367. <https://doi.org/10.32569/resilience.630554>
- Proshansky, H., H. (1978). The City and Self-Identity. *Environment and Behavior*, 10(2), 147–169.
- Qian, L., Zheng, C., Lai, Q., & Guo, J. (2021). A County Town in Ruins: Memories, Emotions, and Sense of Place in Post-Earthquake Beichuan, China. *Sustainability*, 13(20), 11258. <https://doi.org/10.3390/su132011258>
- Qing, C., Guo, S., Deng, X., Wang, W., Song, J., & Xu, D. (2022). Stay in Risk Area: Place Attachment, Efficacy Beliefs and Risk Coping. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(4), 2375. <https://doi.org/10.3390/ijerph19042375>
- Scannell, L., Cox, R. S., Fletcher, S., & Heykoop, C. (2016). "That was the Last Time I Saw my House": The Importance of Place Attachment among Children and Youth in Disaster Contexts. *American Journal of Community Psychology*, 58(1–2), 158–173. <https://doi.org/10.1002/ajcp.12069>
- Shamai, S., & Ilatov, Z. (2005). Measuring Sense of Place: Methodological Aspects. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 96(5), 467–476.
- Silver, A., & Grek-Martin, J. (2015). "Now we understand what community really means": Reconceptualizing the role of sense of place in the disaster recovery process. *Journal of Environmental Psychology*, 42(2015), 32–41. <https://doi.org/10.1016/j.jenvp.2015.01.004>
- Song, Z., & Soopramanien, D. (2019). Types of place attachment and pro-environmental behaviors of urban residents in Beijing. *Cities*, 84(2019), 112–120. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2018.07.012>
- Sökmen Kök, D. ve Uşma, G. (2022). Yeniden Kullanım ve Özgünlüğünden Uzaklaştırılan Yerel Kimlik ve Mimari: Antakya Zenginler Mahallesi Örneği. *Turkish Studies*, 17(3), 627-647.
- Stedman, R. C. (2003a). Is It Really Just a Social Construction?: The Contribution of the Physical Environment to Sense of Place. *Society & Natural Resources*, 16(8), 671–685. <https://doi.org/10.1080/08941920309189>
- Stedman, R. C. (2003b). Sense of Place and Forest Science: Toward a Program of Quantitative Research. *Forest Science*, 49(6), 822–829.
- Südaş, İ. (2004). 17 Ağustos 1999 Marmara depreminin nüfus ve yerleşme üzerindeki etkileri: Gölcük (Kocaeli) örneği. *Ege Coğrafya Dergisi*, 13(1-2), 73-91.

- T.C. Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2023). *2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu*. <https://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2023/03/2023-Kahramanmaraş-ve-Hatay-Depremleri-Raporu.pdf> (Erişim tarihi: 15.09.2023).
- Tuan, Y.-F. (1975). Place: An Experiential Perspective. *Geographical Review*, 65(2), 151–165. <https://doi.org/10.2307/213970>
- Tuan, Y.-F. (1977). *Space and Place: The Perspective of Experience*. Minneapolis: University of Minnesota Press.
- Tuan, Y.-F. (1979). Space and Place: Humanistic Perspective. In S. Gale & G. Olsson (Eds.), *Philosophy in Geography* (pp. 387–427). Springer Netherlands. https://doi.org/10.1007/978-94-009-9394-5_19
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024a). *Yıllara Göre İl Nüfusları, 2000-2023*.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2024b). *İllerin aldığı göç, verdiği göç, net göç ve net göç hızı, 2008-2023*.
- Varnacı Uzun, F., & Somuncu, M. (2023). Depremler Sonrası Antakya Kentsel Kültürel Mirası Hakkında Değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 10(1), 9-23.
- Varol, N., & Gültekin, T. (2016). Etkin Bir Göç Faktörü: Afetler. *AÜDTCF, Antropoloji Dergisi*, 32, 43–51.
- Zheng, C., Zhang, J., Guo, Y., Zhang, Y., & Qian, L. (2019). Disruption and reestablishment of place attachment after large-scale disasters: The role of perceived risk, negative emotions, and coping. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 40(2019), 101273.